

Research Article

Open Access

Phonological Features of Gamo native Amharic Second Language Students' Interlanguage

Tewodros Eshetu Getachew^{1*} , & Mulusew Asratie Wondem²

^{1,2}Department of Amharic, Literature and Folklore, College of Education and Language Studies, Addis Ababa University, Addis Ababa, Ethiopia.

Abstract

This article aims to show the phonological feature and source of Amharic second language student's interlanguage whose first language is Gamo. The data sources are a grade 6th, 8th and 10th grade Gamo native students in 2017 E.C. at Chencha woreda. In order to investigate the target populations experience through limited time span the study applied cross sectional descriptive research design which is one type of qualitative study. The data was collected by language elicitation method. In the study, the students' speech is transcribed in to written text, and the transcribed text is analyzed using Nvivo 10, qualitative data analysis software. This allows for the organization of data according to phonological types and features. The analysis shows that the phonological structure of the interlanguage categorized in different phonological processes and these structures exhibited systematicity, stability, mutual intelligibility, backsliding, and permeability features of interlanguage which are stated by experts. The sources for these interlanguage structures are transfer, simplification, overgeneralization, and free sources. Though transfer, simplification, and overgeneralization are sighted as causes of interlanguage by other scolares, in this study free source is a new category that includes interlingual forms that could not be included in the three sources. The identification of certain structures as free sources indicates the presence of interlanguage forms that possess unique features, making their origins difficult to predict. These interlanguage structures can not be attributed to the sourses identified in previous studies.

ARTICLE HISTORY

Received: June, 2025
Revised: January, 2026
Accepted: January, 2026

Keywords:

Interlanguage,
Phonology,
Free Source

Citation : Eshetu, T., & Asratie , M. (2026). Phonological Features of Gamo native Amharic Second Language Students' Interlanguage . Ethiopian Journal of Language, Culture and Communication, 11(1). https://doi.org/10.20372/ejcc.v11i1.2990

CONTACT: Tewodros Eshetu email: teddokelem21@gmail.com

©2026 The Author(s). Published by Faculty of Humanities, Bahir Dar University.

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons attribution license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. The terms on which this article has beenpublished allow the posting of the accepted Manuscript in a repository by the author(s) or with their consent.

አማርኛን እንደሁለተኛ ቋንቋ የሚማሩ የጋሞኛ አፍ ፊት ተማሪዎች በይነቋንቋ ላይ የታዩ ሥነ-ምጻዊ ባሕርያት

አገጽጦት ጥናት

ይህ ጥናት አማርኛን በሁለተኛ ቋንቋነት የሚማሩ የጋሞኛ አፍ ፊት ተማሪዎች በይነቋንቋ ያለውን ሥነ-ምጻዊ መልክ፣ ባሕርያትና የበይነቋንቋውን ምንጭ ተንትኖ ለማሳየት ያለመ ነው። የጥናቱ የመረጃ ምንጮች በ2017 ዓ.ም. በጨንቻ ወረዳ አማርኛን እንደሁለተኛ ቋንቋ የሚማሩ የ6ኛ፣ የ8ኛ እና የ10ኛ ክፍል የጋሞኛ አፍ ፊት ተማሪዎች ናቸው። ጥናቱ፤ ተተካሪዎቹ በተወሰነ የጊዜ ማህቀፍ ውስጥ ያላቸውን ልምድ ለመመርመር እንዲያስችል ከዓይነታዊ የምርምር ዓይነቶች አንዱ በሆነው የcross-sectional descriptive የጥናት ዓይነት ተሠርቷል። የጥናቱ መረጃ የተሰበሰበው ከሥነልሰን ጥናት የመረጃ መሰብሰቢያ ስልቶች አንዱ በሆነው የቋንቋ ማፍለቅ (Language Elicitation) ስልት ነው። በጥናቱ የተማሪዎቹን ንግግር ወደጽሑፍ በመቀየርና ወደ ጽሑፍ የተቀየረውን በይነቋንቋ ወደ NVivo 10 የዓይነታዊ መረጃ መተንተኛ ስፍትዌር በማስገባት መረጃውን በሥነ-ምጻድ ዓይነትና ባህርያት መነሻነት በማድረግ ተተንትኗል። ትንተናው እንደሚያሳየው በሥነ-ምጻድ ደረጃ የተገኙት የበይነቋንቋ መዋቅሮች በተለያዩ ሥነ-ምጻዊ ሂደቶች ውስጥ የሚካተቱ ሲሆን እነዚህ መዋቅሮች የዘርፉ ባለሙያዎች የዘረዘሯቸው የበይነቋንቋ መገለጫዎች ማለትም ሥርዓታዊነት፣ ወጥነት፣ የርስበርስ መግባባት፣ ምልሰት እና የመተካት ባህርያት በጉልህ ታይተውባቸዋል። ሽግግር፣ ማቅለል፣ ሕግን ከልክ በላይ መለጠጥ እና ነጻ ምንጮች የበይነቋንቋ መዋቅሮቹ ምንጭ ሆነው ተገኝተዋል። ከእነዚህ የበይነቋንቋ ምንጮች የመጀመሪያዎቹ ሦስቱ በሌሎች የበይነቋንቋ ጥናቶችም ለበይነቋንቋ መፈጠር እንደምክንያትነት የተጠቀሱ ሲሆን፣ የመጨረሻው አንድ ምንጭ (ነጻ ምንጭ) ግን በዚህ ጥናት በሦስቱ ምንጮች ውስጥ መካተት ያልቻሉ የበይነቋንቋ ቅርጾች የተካተቱበት አዲስ ምድብ ነው። ነጻ ምንጭ ተብለው የተመደቡት መዋቅሮች መኖር የበይነቋንቋ ምንጮች ተብለው በተገለጹት ምክንያቶች የማይከሰቱ ተናጠላዊ መገለጫ ያላቸውና ምንጫቸው በወል ሊበየንና ሊገመት የማይችሉ የበይነቋንቋ ቅርጾች መኖራቸውን ያመለክታል።

ቅጽልና ቃላት፡- በይነቋንቋ፣ ሥነ-ምጻድ፣ ነጻ ምንጭ

1. የጥናቱ ዳራ

የዘመናዊ የተግባራዊ ሥነልሰን ጥናት አንዱ የትኩረት ነጥብ፣ የተማሪዎች የመጀመሪያ ቋንቋ በሁለተኛ ቋንቋ ትምህርት ሒደት የሚጫወተው ሚና ነው። በሰዋስው-ወትርጉም የሁለተኛ ቋንቋ ማስተማሪያ ዘዴ ሁለተኛ ቋንቋ ትምህርት የሚሰጠው ከቋንቋ ወደቋንቋ በመተርጉም በመሆኑ (Celce-Murcia, 2001; Larsen-Freeman, 2000; Richards & Rodgers, 1986) በትርጉም ላይ ለተመሠረተው የሁለተኛ ቋንቋ መማር ሂደት የመጀመሪያ ቋንቋ የማይተካ ሚና አለው። ቀጥሎ የመጣው ቀጥተኛ የማስተማሪያ ዘዴ ግን የመጀመሪያ ቋንቋ በሁለተኛ ቋንቋ መማር ውስጥ ሊኖረው የሚችለውን

¹ በይነቋንቋ Selinker (1969) Interlanguage ብሎ ለጠራው የቋንቋ ቅርጽ አቻ የአማርኛ ፍቺ እንዲሆን በአጥኚዎቹ የተመረጠ ጥምር ቃል ነው። ከዚህ መጣጥፍ ሪቪዌሮች አንዱ ቃሉ ያልተለመደ በመሆኑ በሌላ ቃል ወይም ሐረግ እንዲቀየር ሃሳብ ቢያቀርቡም አጥኚዎቹ ግን ጽንሰሃሳቡን የተሻለ ይገልጻል በማለት ይህን ቃል መርጠዋል። በተጨማሪም የኢትዮጵያ ቋንቋዎች አካዴሚ ባዘጋጀው የሳይንስና ቴክኖሎጂ መዝገበ ቃላት “Inter” የሚለውን ቃል “በይነ” (1989፣ 124) ብሎ የተረጎመው ሲሆን “Inter”ን አስቀድመው የሚመጡ ቃላትንም ከ“በይነ” ጋር በማያያዝ መፍታት የተለመደ ሆኖ ተገኝቷል። ለምሳሌ፣ Interdiscipline= በይነዲሲፒሊናዊ፣ Intercellular= በይነሕዋስ፣ Interculture= በይነባህል የሚሉ ቃላትን ማየት ይቻላል።

የማይተካ ሚና ይከዳል። ተማሪዎች ሁለተኛ ቋንቋን በብቃት የሚማሩት በቀጥታ በቋንቋው ብቻ መጠቀም ነው ብሎ የሚያምን ስለነበር የአፍ መፍቻ ቋንቋን መጠቀም በፍጹም አይፈቅድም። እነዚህ የሁለተኛ ቋንቋ ማስተማር ዘዴዎች የመጀመሪያ ቋንቋ በሁለተኛ ቋንቋ መማር ላይ ስላለው ተጽዕኖ የተለያየ አቋም ቢይዙም ተጽዕኖውን መተንተን ግን የትኩረት አቅጣጫቸው አልነበረም። ይህ ጉዳይ ትኩረት ተሰጥቶት መጠናት የጀመረው የመጀመሪያ ቋንቋና የታላሚ ቋንቋን ግንኙነት ማወቅ ጠቃሚ ነው የሚለው አሳቤ በFries (1945)² መቀንቀን ከጀመረ በኋላ ሲሆን፣ በታላሚውና በተማሪው የመጀመሪያ ቋንቋ መካከል ባለው መስተጋብር በርካታ ትንተናዎችና መላምቶች እየቀረቡ ቆይተዋል።

በቀዳሚነት የሚጠቀሰው የLado (1957) ንጽጽራዊ ትንተና³ ነው። የንጽጽር ትንተና በሁለት ወይም ከዚያ በላይ በሆኑ ቋንቋዎች ላይ መቀራረድ ልዩነታቸውንና ምስሰሎሻቸውን ለመለየት የሚደረግ ስልታዊ አጠናን ነው። ይህ ትንተና ለተግባራዊ ሥነልሰን መስክ፣ በሁለት ቋንቋዎችና ባህሎች ላይ በሚደረግ ንጽጽራዊ ትንተና የሁለተኛ ቋንቋ ተማሪዎች የሚገጥሟቸውን ችግሮች አስቀድሞ መለየትና በዚህ መነሻነት ተስማሚ የማስተማሪያ መሳሪያዎችን ማዘጋጀት ይቻላል የሚል አዲስ እይታን ይዞ መጥቷል። ይህ ሃሳብ እስከ 1960ዎቹ ማገባጃ ድረስ በተግባራዊ ሥነልሰን ላይ በሚካሄዱ ጥናቶች ላይ ከፍተኛ ተጽዕኖ ማሳደር የቻለ ቢሆንም ትችቶች ይሰነዘሩበት ጀመር። ከትችቶቹ መካከልም ዋና ዋናዎቹ ስህተቶች አብዛኛዎቹ በቋንቋዎች ጣልቃ ገብነት የሚፈጠሩ አለመሆናቸው (James, 1998; Nemser, 1971; Schachter, 1974; Upshur, 1962)፣ በንጽጽር ትንተና ይኖራሉ ተብለው የሚገመቱት ስህተቶች በተግባር አለመገኘታቸው (Corder, 1967; Dulay & Burt, 1972 Ellis, 1994; Wardhaugh, 1970) ነበሩ። ምንም እንኳን በመላምቱ ላይ ጠንከር ያሉ ትችቶች ቢነሱበትም አሁንም ድረስ የታላሚና የመጀመሪያ ቋንቋ ንጽጽር በማካሄድ የተማሪዎችን የመማር ሂደት ለመደገፍ የሚችሉ ጥናቶች መደረጋቸው አልቆመም፤ ለአብነትም የAdelina and Suprayogi (2020) ጥናት መጥቀስ ይቻላል።

ከንጽጽራዊ ትንተና ቀጥሎ የመጣው የስህተት ትንተና ነው። ይህም ተማሪው ታላሚውን ቋንቋ ሲጠቀም የሚፈጥራቸውን ስህተቶች ተንትኖ በመጀመሪያ ቋንቋ ተጽእኖ ምክንያት የሚፈጠሩ ስህተቶችን ለይቶ ለማውጣት ይሞክራል (Gass & Selinker, 2008)። በስህተት ትንተና፣ ስህተት እንደሆነ እንደመማር ምልክት ይታያል (Corder, 1967)። መላምቱ ምንም እንኳን አሁንም ድረስ ተግባራዊ ምርምሮች የሚደረጉበት ቢሆንም የትንተናው ትኩረት ስህተት ላይ ብቻ በመሆኑ (Hammarberg, 1974)፣ የስህተት ትንተና ከቋንቋ ሁለንተናዊነት ይልቅ በውስን ቋንቋ ላይ በመመስረቱ እንዲሁም የቋንቋ ተማሪው ስህተት ላለመፍጠር እንደሰልጠኑ የሚጠቀምበትን የመተው/የማስወገድ ክስተት (avoidance phenomenon) ማሳየት ባለመቻሉ (Schachter, 1974) ትችቶች ቀርበውበታል። አንደኛው ትችት፣ በሁለተኛ ቋንቋ ተማሪዎች ንግግርና ጽሑፍ የሚገኙት አንዳንድ ስህተቶች ከመጀመሪያ ቋንቋቸውም ሆነ ከታላሚው ቋንቋው ሰዋሰው ጋራ ምንም ዓይነት ግንኙነት ላይኖራቸው ይችላል የሚል ነው (Dulay & Burt, 1972; Dulay, Burt & Krashen, 1982; Dušková, 1969; Larsen-Freeman & Long, 1991)። በመሆኑም፣ የሁለተኛ ቋንቋ ተማሪዎች በትምህርት ሂደት የሚያፈልቁት ቋንቋ በቋንቋዎች ንጽጽር ወይም የተማሪውን ስህተት በመተንተን ብቻ የማይደረስባቸው መሆናቸው እየታወቀ መጣ። እነዚህ አፍልቆቶችም በሁለተኛ ቋንቋ መማር ሂደት የተማሪው የመጀመሪያ ቋንቋና ታላሚው ቋንቋ በተማሪው አእምሮና አንደበት በሚያደርጉት መስተጋብር ላይ የሚፈጠሩ ሁኔታዎች በመሆናቸው በይነቋንቋ (Interlanguage) ተባሉ (Nemser, 1971; Selinker, 1972)። የዚህ ጥናት ትኩረት የሆነውም ይኸው ሃሳብ ነው።

² በ Lado (1957, 1) እንደተጠቀሰው የFries (1945) ፈር ቀዳጅ ሃሳብ “የበለጠ ውጤታማ [የቋንቋ ማስተማሪያ] መሳሪያዎች ታላሚውን ቋንቋ ሳይንሳዊ መግለጫዎችን መሰረት በማድረግ የሚገልጹና ከተማሪው አፍ መፍቻ ቋንቋ መግለጫ ጋር በቀጥታ በጥንቃቄ በማነጻጸር የሚዘጋጁ መሳሪያዎች ናቸው” የሚል ነው።

³ ንጽጽር ትንተና= Contrastive Analysis

በይነቋንቋ እንደ ቋንቋ

በይነቋንቋ⁴ የሚለውን ሃሳብ Selinker (1972, 214) “ተማሪው የታላሚውን ቋንቋ ለመጠቀም በሚሞክርበት ወቅት የሚታዩ የተለዩ የሥነልሰን ሥርዓቶች” ይሏቸዋል። Brown (2007, 256) ደግሞ በይነቋንቋ፣ የሁለተኛው ቋንቋ ተማሪው የሚያወጣው የቋንቋ ቅርጽ ከመጀመሪያ ቋንቋውም ሆነ ከታላሚ ቋንቋ መዋቅር በመካከለኛ ደረጃ ላይ የሚገኝ፣ የተለየ እንደሆነ ይገልጻሉ። Tarone (2019, 595) ደግሞ “በይነ ቋንቋ፣ አዋቂ የሁለተኛ ቋንቋ ተማሪዎች እየተማሩት ያሉትን ታላሚ ቋንቋ ትርጉም ባለው የተግባቦት አውድ ለመጠቀም ሲሞክሩ የሚፈጥሩት የሥነልሰን ሥርዓት ነው” ይሉታል። Odlin (1993) በይነ ቋንቋ፣ ንክኪ ካላቸው ሁለቱ ቋንቋዎች (የአፍ መፍቻ ቋንቋ፣ ታላሚ ቋንቋ) ጥገኝነት በከፊል ነጻ የሆነ፣ በመሆኑም እንደተሳሳተ የታላሚ ቋንቋ ክፍልም ሆነ እንደተሻሻለ የመጀመሪያ ቋንቋ ክፍል የማይቆጠር በራሱ የተለየ (ልዩ የሆነ) ተላውጦ መሆኑን ሲገልጹ፤ Saville-Troike (2006, 41) ደግሞ “በይነ ቋንቋ ማለት የሁለተኛ ቋንቋ ተማሪው ታላሚ የሁለተኛ ቋንቋው ጋር ለመድረስ በሚያደርገው ጉዞ መካከለኛ ደረጃ ላይ የሚገኝ የተማሪው ቋንቋ (ወይም ጊዜያዊ ሰዋሰው) ነው” ብለው ገልጸውታል።

የበይነቋንቋ ሥነልሰናዊ ስርዓት ከሌሎች ተፈጥሯዊ ቋንቋዎች ሂደት ጋር ተመሳሳይ ነው (Adjemian, 1976)። ይህ ሃሳብ ለበይነቋንቋ መላምት መሰረታዊ መሆኑን Adjemian (1976) ሲገልጹ በይነቋንቋን እንደሌሎቹ ተፈጥሯዊ ቋንቋዎች ሥርዓት መቁጠር ካልተቻለ የተማሪውን ንግግር በቋንቋ ሳይንስ (ሥነልሰን) ውስጥ መተንተን አይቻልም በማለት ነው ይላሉ።

በአጠቃላይ ስለበይነቋንቋ የተሰጡት ብያኔዎች ሲጨመቁ፣ በይነቋንቋ የሁለተኛ ቋንቋ ተማሪው የመጀመሪያ ቋንቋውን ይዞ ታላሚውን ቋንቋ በሚማርበት ሂደት የሚያፈልቀው የተለየ የቋንቋ ቅርጽ ነው። ይህ ቋንቋ የራሱ የሆነ የሥነድምጽ፣ የሥነምዕላድና የሥነአገባብ መዋቅር ያለውና በሥነፍቺና በሥነዲስኩር ደረጃም ጭምር የራሱ የሆኑ መገለጫዎች ያሉት ነው (Tarone, 2019)። ይህ ልዩ ቋንቋ ጊዜያዊ ሲሆን ተማሪው በታላሚ ቋንቋ ያለው ችሎታ እየጨመረ ሲመጣ ታላሚውን ቋንቋ እየመሰለ የሚሄድ ነው (Nemser, 1971)። ሆኖም ተማሪው የተወሰነ ደረጃ ላይ ከደረሰ በኋላ አዳዲስ መዋቅሮችንም ሆነ ቃላትን መማር ሲያቆምና ካለበት ደረጃ የማይነቃነቅበት ደረጃ ሲደርስ በይነቋንቋው ቋሚ ይሆናል፤ እዚህ ደረጃ ሲደርስ ቆሞቀርነት (fossilization)⁵ ደረጃ ላይ ደረሰ ይባላል (Selinker, 1972)።

በይነቋንቋ ሙሉ-በሙሉ ታላሚውን ቋንቋ እስኪመስል ድረስ ቀስ በቀስ ወደ ታላሚው ቋንቋ ባህርያት እየቀረቡ፣ እየቀረቡ የሚሄዱ ደረጃዎችን ያካተተ ነው (Tarone, Frauenfelder & Selinker, 1976)። እነዚህ የብቃት ደረጃዎች ራሳቸውን የቻሉ ንጥልና አዝጋሚ ደረጃዎች ናቸው (Adjemian, 1976; Nemser, 1971)። አንድ የሁለተኛ ቋንቋ ተማሪ ከመጀመሪያ

⁴ በይነ ቋንቋ፣ ይህንን ስያሜውን ከማግኘቱ በፊት በተለያዩ ስያሜዎች ተጠርቷል፤ ለምሳሌ Corder (1967, 1971) የሽግግር ብቃት (transitional competence) እና ልዩ ዘዴዎች (Idiosyncratic Dialects) ብሎ ሲጠራው፤ Nemser (1971) ደግሞ የጥግግት ስርዓት (Approximative System) የሚል ስያሜ ሰጥተውታል። በተጨማሪም፣ የተማሪ ቋንቋ ሥርዓት (learner language systems)፣ አዳጊ ሥርዓት (developing system) ወዘተ. ለዚህ የቋንቋ መማር ክስተት የተሰጡ ሌሎች ስያሜዎች ናቸው። ይሁን እንጂ በሁለተኛ ቋንቋ መማር ጥናት ተቀባይነት አግኝቶ የዘለቀው ስያሜ Selinker (1969) ከሁለት ቃላት ጥምረት ያስገኘው በይነ ቋንቋ የሚለው ስያሜ ነው። ስያሜዎቹ ሊገልጹ ስለፈለጉት ጉዳይ ጥቂት ልዩነት ቢኖራቸውም ሁሉም በሁለተኛ ቋንቋ መማር ሂደት ከተማሪው የመጀመሪያ ቋንቋና ከታላሚ ቋንቋ የተለየ አዲስ የቋንቋ ሥርዓትን የሚገልጹ ናቸው።

⁵ ቆሞቀርነት/ ቆሞቀር ብቃት (fossilized competence) ይህ ሥነልሰናዊ ክስተት የሁለተኛ ቋንቋ ተማሪው የተወሰኑ የታላሚ ቋንቋ የሰዋሰው ቅርጾችን፣ ሕጎችንና ንዑስ ሥርዓቶችን ወደታላሚ ቋንቋ ልማድ ሳያሻግር በበይነቋንቋ ቅርጾቸው መጠቀም ነው፤ ይህ ሁኔታ በየትኛውም እድሜ፣ ምንም ዓይነት የታላሚ ቋንቋ ገለጻ ቢደረግ ሊለወጥ የማይችል ነው። Selinker ሲገልጹት “እንደኔ አስተሳሰብ ቆሞቀር መዋቅርን በትክክል እንደሚታወቅ ስህተት እቆጥረዋለሁ” (1972, 215)፤ በማለት ነው።

ቆሞቀርነት የመጀመሪያ ቋንቋ መልመድ ላይ የሚገኝ አይደለም በተጨማሪም በሁሉም የሁለተኛ ቋንቋ ተማሪዎች ላይ በእኩል እድሜና በተመሳሳይ ደረጃ የሚከሰት አይደለም፤ የሁለተኛ ቋንቋ መማር እድሜ፣ ማኅበራዊ ማኅበር፣ የሁለተኛ ቋንቋው ሚና ቆሞቀርነቱ ከግለሰብ ግለሰብ ለሚኖረው መለያየት ምክንያቶች ናቸው (Saville-Troike, 2006)።

ቋንቋው ተነስቶ የታላሚ ቋንቋው ጋ እስኪደርስ ያለውን ሂደት Saville-Troike (2006, 42) ከታች በቀረበው ንድፍ ለማሳየት ሞክረዋል፤

ቋንቋ 1 _____ | _____ | _____ ቋንቋ 2

በይነ ቋንቋ

ቋንቋ 1= የመጀመሪያ ቋንቋ

ቋንቋ 2= ታላሚ ቋንቋ

የበይነቋንቋ ጅምርና ፍጻሜ ግልጽ የሆነ ቅደም ተከተል አለው። የሁለተኛ ቋንቋ ተማሪው በታላሚ ቋንቋ መልእክት ለማስተላለፍ የመጀመሪያ ሙከራ ያደረገበት ቅጽበት በይነቋንቋ የተጀመረበት ጊዜ ተደርጎ ሲወሰድ፤ የበይነቋንቋ እድገት በቋሚነት የሚቋረጥበት (ቆሞ የሚቀርበት) ደረጃ ደግሞ የበይነቋንቋ እድገት ፍጻሜ ተደርጎ ሊወሰድ ይችላል። ይሁን እንጂ በግለሰብ ደረጃ የነጠላ ተማሪ በይነቋንቋ እዚህ ጋር ጀምሮ እዚህ ጋር ይጠናቀቃል ብሎ በትክክል መገመት አይቻልም (Saville-Troike, 2006)። ከላይ እንዳየነው ተማሪው የሁለተኛ ቋንቋ የመማር እድገቱ የሚቆመው የታላሚ ቋንቋውን በተቀመጠለት ልኬት አቀላጥፎ መናገር ደረጃ ከደረሰ በኋላ ወይም ሳይደርስ ቀደም ብሎ ሊሆን ይችላል።

የበይነቋንቋ ዝርዝር መገለጫዎች

የበይነቋንቋን ዝርዝር መገለጫዎች አስቀድመው የገለጹት፤ እነSelinker, Swain and Dumas (1975) ናቸው። በነSelinker et al. (1975) ጽሑፍ በቁጥር አራት መገለጫዎች (ሥርዓታዊነት፣ ወጥነት፣ የርስ በርስ መግባባት፣ ምልስት)⁶ ቢዘረዘሩም መገለጫዎቹ ላይ ሰፊ ትንታኔ አልተሰጠም። የአራቱ መገለጫዎች ምንነት ተብራርቶ የተጻፈው በAdjemian (1976) ነው። Adjemian (1976) እነSelinker et al. (1975) ከዘረዘሯቸው በተጨማሪ ሁለት የበይነቋንቋ መገለጫዎችን አስተዋውቋል። ከእነዚህ ውስጥ ሥርዓታዊነት እና ወጥነት በይነቋንቋ ከሌሎች ተፈጥሯዊ ቋንቋዎች ጋር የሚጋራቸው መገለጫዎቹ ናቸው። ባጠቃላይ የበይነ ቋንቋ መገለጫዎች ተብለው የተለዩት የሚከተሉት ናቸው።

ሥርዓታዊነት፣ ከላይ እንዳየነው በይነቋንቋ እንደማንኛውም ቋንቋ የራሱ የሆኑ ስርዓቶች/ ሕጎች አሉት። በይነቋንቋ የተዘበራረቁና የተምታቱ ሕጎች ስብስብ አይደለም። በይነቋንቋው የቆመበት ሕግ፣ ሥርዓትና ባህርይ ውስጣዊ ወጥነት አለው (Adjemian, 1976)።

ወጥነት/ወጥ አለመሆን፣ ወጥነት ማለት በይነ ቋንቋው አንድን ቅርጽ ደጋግሞ የመጠቀም ሁኔታ ነው። “በሁለተኛ ቋንቋ ለመዳ ውስጥ ከአንድ በላይ ስልት ተደጋግሞ ሲመጣ የበይነቋንቋው ውጤት ኃያል ወይም ወጥ ይሆናል” (Selinker et al., 1975, 150)። እንደ Tarone et al. (1976) ከወጥነት ጋር በተያያዘ በይነቋንቋን የሚጠቀሙ ሁለት ዓይነት የቋንቋ ተማሪዎች አሉ እነሱም፤ ቋንቋውን በመማር/ በለውጥ ሂደት ላይ ያሉ (በይነቋንቋቸው ወጥ ያልሆነ) እና ቋንቋውን መማር ያቆሙ (በይነቋንቋቸው ወጥ የሆነ/ መማርን በጊዜ ሂደት በበይነቋንቋ ላይ እንደሚኖር ለውጥ ብናስበው፤ ይህ ለውጥ የማይታይባቸው) ናቸው። የኋለኞቹ ተማሪዎች ቆሞቀር ብቃት የደረሱ ተብለው ይታወቃሉ።

⁶ ሥርዓታዊነት= systematicity
ወጥነት= stability
የርስ በርስ መግባባት= mutual intelligibility
ምልስት= backsliding

የርስ በርስ መግባባት፤ የቋንቋ ተማሪዎች በበይነቋንቋ መግባባት መቻልን ያመለክታል። Henderson (1985, 25) የርስ በርስ መግባባትን ሲገልጹ “የእንግሊዘኛ አፍፈቶች ባይገባቸውም የቋንቋ ተማሪዎቹ ግን ያለችግር መግባባት [ከታላሚ ቋንቋው በተለየ ቅርጽ] ይችላሉ” ይላሉ፤ ይህ የሚያሳየው የቋንቋ ተማሪዎች ከታላሚ ቋንቋው ውጪ የሚያግባባቸው ሌላ የቋንቋ መዋቅር መኖሩን ነው። ይህ የተለየ የቋንቋ መዋቅር በይነቋንቋ ነው። እንዲያውም እንደ Adjemian (1976) አባባል የርስ በርስ መግባባት ለበይነቋንቋ መኖር ማስረጃ ነው። ዛሬ በተለያዩ የዓለም ክፍል እንግሊዘኛን በሁለተኛ ቋንቋነት ተምረው እርስ በርስ የሚግባቡ፤ ግን ለእንግሊዘኛ አፍ ፈቶች ግራ የሚያጋቡ በይነ ቋንቋዎች ለዚህ ጥሩ ምሳሌ ናቸው።

ምልሰት፤ ይህ ባህሪ ተማሪው ያወቀውንና የሚገለገልበትን የታላሚ ቋንቋ ህግ የሚረሳበትና እንደገና ወደ ስህተት የሚመለስበት ሁኔታ ነው። Selinker et al. (1975, 141) ምልሰትን “በሁለተኛ ቋንቋ ንግግር ሊቀንሱ ይገባል ተብለው የሚታሰቡ ቆሞቀር ስህተቶች ተደጋግሞ መከሰት” ነው በማለት በአጭሩ ገልጸውታል። ይህ ባህሪ በይነቋንቋን ከሌሎች ተፈጥሯዊ ቋንቋዎች የሚለየው ዓይነታዊ ባህርይው ነው (Adjemian, 1976)።

መተካቻ፤ መተካት ማለት በበይነቋንቋ ውስጥ የታላሚና የመጀመሪያ ቋንቋን መጠቀም ነው። ተማሪው ሃሳቡን ለመግለጽ በተቸገረበት አውድ የሚያስገባቸው ቅርጾች የበይነቋንቋውን ሥርዓት የሚያፋፈሉ ሲሆኑ እነዚህ ቅርጾች ከሽግግርና ሕግን ከልክ በላይ መለጠጥ⁸ ጋር የሚያያዙ ናቸው። ማስረጃ እንደ ምልሰት በይነቋንቋን ከሌሎች ተፈጥሯዊ ቋንቋዎች የሚለየው ባህርይው ነው (Adjemian, 1976)።

የበይነቋንቋ ምንጮች

የበይነቋንቋ ምንጮችን በተመለከተ ቀድሞ ሃሳብ ያቀረበው Selinker (1972) ሲሆን በይነቋንቋ ከአምስት አእምሮአዊ ሂደቶች ሊመነጭ እንደሚችል ይገልጻል። እነዚህ አእምሮአዊ ምንጮችም የቋንቋ ሽግግር፣ የመማር ሂደት ሽግግር፣ የሁለተኛ ቋንቋ መማር ብልሃቶች፣ የሁለተኛ ቋንቋ ተግባብ ብልሃቶች፣ ሕግን ከልክ በላይ መለጠጥ⁹ (Selinker, 1972, 215) ናቸው። : Selinker et al. (1975) ደግሞ ከእነዚህ ስልቶች ውስጥ የቋንቋ ሽግግር እና የታላሚ ቋንቋ ቅርጾች ተገቢ ያልሆነ ድምዳሜ በመውሰድ ማቅለል¹⁰ ብለው የጠሩትን ሌላ አምስተኛ የበይነቋንቋ ምንጭ ይጨምራሉ።

ከ1975 በኋላ በተደረጉት ተግባራዊ ጥናቶች (Anderson, 1983; Escutia, 2008; Ioup, 1984; Özçelik, 2018; Tarone, 1976) ከእነዚህ ምንጮች የተወሰኑት (የቋንቋ ሽግግር፣ ማቅለል (የተናባቢ አናባቢ (ከዚህ በኋላ ተአ)) ዓለማዋፋዊነት) ለሥነ-ምጽ በይነቋንቋ ዋነኛ ምንጭ እንደሆኑ ማወቅ ተችሏል።

የቋንቋ ሽግግር በተመለከተ ቋንቋ መማርን ከልምድ ግንባታ አንጻር የሚያዩ፣ የባህርያውያን የመማር ሥነልቦና አራማጆች ሽግግር ተማሪው አዳዲስ ምላሾችን ለማፍለቅ በሚያደርገው ሙከራ የቀድሞው ባህሪ አውቶማቲክ፣ ከቁጥጥር ውጪ በሆነ፣ ከፊል-ልባዌ (subconscious) የመጠቀም ሂደት ነው፤ በመሆኑም ሽግግር አዎንታዊ አልያም አሉታዊ ሊሆን ይችላል (Dulay et al., 1982) ሲሉ በቋንቋ መማር ሂደት አእምሮም (የተማሪው ግንዛቤ) ሚና አለው (Trawiński, 2005; Tyler, 2012) የሚሉት የአእምሮአዊያን የሥነልቦና አቀራረብ አራማጆች ደግሞ “ሽግግር በታላሚው ቋንቋ እና በሌላ በማንኛውም ቀድሞ (እና ምናልባትም ፍጹም/ ትክክል ያልሆነ) በተለመደ ቋንቋ መመሳሰልና መለያየት ምክንያት የሚከሰት ተጽዕኖ ነው”

⁷ መተካት= Permeability
⁸ ሕግን ከልክ በላይ መለጠጥ= overgeneralization
⁹ የቋንቋ ሽግግር= language transfer፣ የመማር ሂደት ሽግግር= transfer-of-training፣ የሁለተኛ ቋንቋ መማር ብልሃቶች= strategies of second-language learning፣ የሁለተኛ ቋንቋ ተግባብ ብልሃቶች= strategies of second-language communication፣ የታላሚ ቋንቋ ሕግን ከልክ በላይ መለጠጥ= overgeneralization of TL linguistic material
¹⁰ ማቅለል= Simplification

(Odlin, 1989, 27) በማለት ይገልጹታል። በአጠቃላይ ሽግግር፣ በሁለተኛ ቋንቋ መማር የመጀመሪያ ቋንቋ ወይም የተማሪው ቀዳሚ ቋንቋዎች የሚያሳድሩት ተጽዕኖ ነው። የመማር ሂደት ሽግግርም ታላሚ ቋንቋን በመማር ሂደት ከእያንዳንዱ የመማር ማስተማር አውድ ባህርይ የሚመነጭ ሽግግር ነው።

ማቅለል የታላሚ ቋንቋ ሥርዓትን አቅልሎ መጠቀም ነው (Selinker et al., 1975)፤ Widdowson (1978) ማቅለልን ከቋንቋ ሁለንተናዊነት ጋር በማያያዝ “ማቅለል ማለት የቋንቋ ተማሪው ተግባቦታዊ ፍላጎቱን ሊያሳካ በሚችል መልኩ የቋንቋውን ባህርይ የማቃናት ወይም የማስተካከል ሂደት ነው” ብለው ይገልጹታል(Widdowson, 1978, 15) ። በሥነ-ምጽ ደረጃ ማቅለል በአንድ መዋቅር ውስጥ የሚገኙ ቀለሞችን ብዛት በመቀነስ፣ በአናባቢ ስርገት፣ በተናባቢ ግድፈት እና ሌሎችንም ሥነ-ምጻዊ ሂደቶች በመጠቀም የቀለም መዋቅሩን ማሳጠር ማለት ነው (Ioup, 1984)። ለምሳሌ ተማሪው ተአተ የነበረውን የቀለም መዋቅር ወደ ነጠላ የተከ (የተከ የቋንቋ ሁለንተናዊነት) የበይነቋንቋ መዋቅር የመለወጥ ሂደት ጋር የተያያዘ ነው (Sato, 1984; Tarone, 1976)።

የሁለተኛ ቋንቋ መማር ስልቶች እና የሁለተኛ ቋንቋ ተግባቦት ስልቶች የተወሰኑት የበይነቋንቋ ቅርጾች ለማስተማር ከሚዘጋጀው የትምህርት መሣርያ አቀራረብ እና ተማሪዎች ታላሚ ቋንቋውን ተጠቅመው ከሌሎች ተማሪዎችና የታላሚ ቋንቋው አፍፈቶች ጋር ለመግባባት ሲሞክሩ ለሚመነጨ የበይነቋንቋ ቅርጾች መፈጠር ምክንያት ይሆናሉ(McLaughlin, 1987)። ሕግን ከልክ በላይ የመለጠጥ ሁኔታ የሚከሰተው የሁለተኛ ቋንቋ ተማሪው ከታላሚ ቋንቋ የተማራቸውን ሕጎች በበይነቋንቋው ውስጥ ተገቢ ባልሆነ መልኩ ለጥጦ ሲጠቀሙባቸው ነው። ይህም የታላሚ ቋንቋ ቅርጾችና ስዋስዋዊ ሕጎችን ተገቢ ባልሆኑ አውዶችም ላይ አስፍቶ መጠቀም ለበይነቋንቋ መፈጠር ምክንያት ይሆናል (McLaughlin, 1987)።

2. የጥናቱ አነሳሽ ምክንያት

በሁለተኛ ቋንቋ ትምህርት የመማሪያና ማስተማሪያ መሳሪያዎችን ለማዘጋጀት የበይነቋንቋ ጥናት የሚያስገኛቸው መረጃዎች ከፍተኛ ሚና ይጫወታሉ። እንደእንግሊዝኛ ያሉ በዓለም አቀፍ ደረጃ የሚሰጡ የቋንቋ ትምህርቶች “እንግሊዝኛ ለሌላ ቋንቋ ተናጋሪዎች” የሚል ቅኝት የያዙት ይህን የበይነቋንቋ ጉዳይ ከግምት በማስገባት ነው። ይሁን እንጂ፣ የበይነቋንቋ ጥናት በኢትዮጵያ እምብዛም ትኩረት ያልተሰጠው የተግባራዊ ሥነልሳን ዘርፍ ነው። በዚህ ረገድ የAnegagreg (2016) እና የHenok and Derib (2023) ጥናቶች ብቸኛ ተጠቃሾች ሳይሆኑ አይቀሩም።

ይህን ጥናት ለማድረግ ያስፈለገበት ምክንያትም ለዚሁ ግብ ነው። ጥናቱ አማርኛን በሁለተኛ ቋንቋነት የሚማሩ የጋሞኛ አፍፈት ተማሪዎችን በይነቋንቋ በመፈተሽ በዘርፉ ያለውን የጥናት ክፍተት በተወሰነ መልኩ ለመሙላትና አስተዋጽኦ ለማበርከት ያለመ ነው። ሆኖም በዚህ ጥናት ሁለንተናዊውን በይነቋንቋ መመርመር በጣም ሰፊ ስለሆነ፣ ጥናቱ በተለይ በሥነ-ምጽ ደረጃ የሚታየውን በይነቋንቋ ትኩረት አድርጎ ይመረምራል።

የጋሞኛና የአማርኛ ቋንቋዎች ከአፍሮ እስያዊ ቤተሰብ የሚመደቡ (Derib, Almaz & Johannessen, 2021; Fleming, 1976; Hayward, 1991; Hompó, 1990; Taylor, 1994) ናቸው። በሥነ-ምጽ ደረጃ ቋንቋዎቹ የሚጋሯቸው አናባቢና ተናባቢ ድምጾች ቢኖሯቸውም፣ ልዩነቶችም አሏቸው።

ሰንጠረዥ 1

¹¹ Teaching English for Speakers of Other Languages (TESOL)

የጋሞኛና የአማርኛ ድምጾች ንጽጽር¹²

	የጋራ ድምጾች	አማርኛ ብቻ	ጋሞኛ ብቻ
ተናባቢ	ብ፣ ጥ፣ ጽ፣ ም፣ ው፣ ት፣ ድ፣ ስ፣ ዝ፣ ጅ፣ ጥ፣ ፍ፣ ን፣ ል፣ ር፣ ጽ፣ ሸ፣ ጭ፣ ሻ፣ ች፣ ኝ፣ ይ፣ ክ፣ ግ፣ ቅ፣ ህ፣ ዕ		/ድ/ ¹³ ፣ ¹⁴
አናባቢ	ኢ፣ ኤ፣ አ፣ ኡ፣ ኦ	እ፣ ኧ	ኢኢ፣ ኤኤ፣ አአ፣ ኡኡ፣ ኦኦ፣ ኦኢ፣ አኢ፣ አኢ፣ ኡኢ፣ አአ፣ አአኢ፣ አአኢ

/ፍ/¹⁵ እና /ጥ/¹⁶ ድምጾች በጋሞኛ ሥነድምጽ ውስጥ መሠረታዊ ድምጽ ላለመሆናቸው በቋንቋው ሥነድምጽ ላይ ጥናት ያደረጉት ምሁራኑ ቢስማሙም ድምጾቹ በቋንቋው ሥነድምጽ ውስጥ ስላላቸው ሚና ግን የሃሳብ ልዩነቶች አሏቸው፤ ለምሳሌ Taylor (1994) ሁለቱም ድምጾች በተውሶ ቃላት ውስጥ ብቻ የሚገኙ የተውሶ ድምጽ ናቸው ይላሉ። Hompó (1990) እና Hayward and Eshetu (2014) ደግሞ /ጥ/ በአካባቢያዊ ተጽዕኖ ምክንያት የ/ፍ/ ቅርጽን ሊይዝ ይችላል። በመሆኑም /ፍ/ የ /ጥ/ ዘረድምጽ ነው ይላሉ። /ጥ/ን በተመለከተ ደግሞ Bender (2000) የ/ጽ/ ዘረድምጽ እንጂ የጋሞ ቋንቋ ዋና ድምጽ አይደለም ይላሉ።

ጋሞኛና አማርኛ ከንጥረ ድምጾቻቸው በተጨማሪ በድምጾቻቸው ሥርጭትና ቅንጅትም (Phonotactic) ይለያያሉ። ተናጠላዊ የድምጾች ስርጭታቸውን ስናይ ከተነባቢ አማርኛ ከ/ኝ/ ጋሞኛ ደግሞ ከ/ኸ/ በስተቀር ሁሉም ተናባቢዎች በቃል መነሻ ላይ መገኘት ይችላሉ (ጌታሁን 2011; Hayward & Eshetu, 2014)። በጋሞኛ ቋንቋ ከፊል አናባቢ የሆነው /ይ/ በቃል መድረሻ ላይ አይከሰትም፤ በቃል መድረሻ ሊከሰት ቢችልም አናባቢ ድምጽ አስከትሎ ነው (Hayward & Eshetu 2014)። ለምሳሌ ጋዬ (ገበያ)፣ ቲያ (እሸት)፣ ኡፓዮ (ደስታ)። በእነዚህ ምሳሌዎች /ይ/ በቅደም ተከተል /ኤ፣ አ፣ ኦ/ የሚሉ አናባቢዎችን አስከትሏል። ከአናባቢዎች ደግሞ በአማርኛ /እ፣ ኧ፣ ኡ/ አናባቢ ድምጾች በቃል መነሻ ላይ መገኘት ሲችሉ በጋሞኛ ሁሉም አናባቢዎች በቃል መነሻ ላይ መገኘት ይችላሉ።

የድምጽ ቅንጅታቸውን ስናይ ደግሞ የአማርኛ መዋቅር በቃል መነሻ ላይ የተናባቢ ድምጽ ከትትሎሽን አይፈቅድም፤ በቃል መሀከልና መጨረሻ ግን ሁለት ተናባቢ ድምጾች ሊከታተሉ ይችላሉ¹⁷፤ ከትትሎሹ የተለያዩ ድምጾች ወይም ተመሳሳይ ድምጾች ጠብቀው ሊሆን ይችላል (ጌታሁን፣ 2011)። በተመሳሳይ መልኩ ጋሞኛም ከቃል መነሻ ውጪ ባሉት ቦታዎች ሁለት የተናባቢ ከትትሎሽን ብቻ ይፈቅዳል። ከትትሎሹም የተለያዩ ነጠላ ተናባቢ ድምጾች ወይም ተመሳሳይ ድምጾች ጠብቀው

¹² በዚህ ጥናት የተጠቀሙት የድምጾች ዝርዝር የጋሞኛውን ከHayward and Eshetu (2014) የአማርኛውን ደግሞ ከጌታሁን (2011) ስራዎች ላይ ነው።

¹³ ድ= ይህ ድምጽ ነዛሪ የድድ ፈንጂ ሲሆን በ IPA የአጻጻፍ ቅርጽ /d/ ነው።

¹⁴ በጋሞኛ ያሉ አማርኛ ውስጥ ግን የማይገኙ ድምጾች ከአንድ በላይ ናቸው የሚሉ አሉ። የጋሞኛ ተነባቢ ድምጾችን በተመለከተ በድምጾቹ ብዛትና ዓይነት የቋንቋውን ሥነድምጽ ባጠኑ ሰዎች መካከል ልዩነት አለ፤ የHompó (1990)፣ የTaylor (1994) እና የHayward and Eshetu (2014) ስራዎች ለድምጾቹ ልዩነት ማሳያ ስራዎች ናቸው።

¹⁵ /ፍ/ = ኢነዛሪ፣ የስነፈር፣ ሹልክልክ (Voiceless labiodental fricative)

¹⁶ /ጥ/ = ኢነዛሪ፣ የድድ፣ ፈንጃዊ፣ እግድ (Voiceless alveolar ejective Stop)

¹⁷ በአማርኛ በቃል መሀከል ላይ ከ/ሀ/ ውጪ ሁሉም ድምጾች እርስ በርሳቸው ተከታትለው ይመጣሉ። በቃል መጨረሻ ያሉት ከትትሎሹ ውስን ናቸው፤ በብዛት ቀድመው የሚመጡት /ን፣ ር፣ ስ፣ ም፣ ል/ ሲሆኑ /ብ፣ ድ፣ ፍ፣ ግ፣ ክ፣ ት፣ ጥ፣ ጽ፣ ስ፣ ሸ፣ ቅ፣ ጽ/ ደግሞ በቃል መጨረሻ ላይ ከትትሉን ቀድሞ የመምጣት አጋጣሚያቸው ውስን ነው (Bender, 1969)

ሊሆን ይችላል። ነገር ግን በጋሞኛ /ህ/፣ /ር/፣ /ው/፣ /ይ/ እና /ኦን/¹⁸ የጥብቀት ባህርይ የሌላቸው ሲሆን አማርኛም /ህ/ን አያጠብቅም። ጋሞኛ በ/ን/ የሚጀምር ቃል በቃሉ መሀከልም ሆነ መድረሻ ላይ /ል/ን አያስከትልም፤ በተቃራኒው በ/ል/ የሚጀምሩ ቃላት ደግሞ /ን/ን ያስከትላሉ (Hayward & Eshetu, 2014)። አማርኛ በቃል መነሻ፣ መሀከልም ሆነ መድረሻ ላይ ውስብስብ (diphthong) እና ረዥም (long vowels) አናባቢዎችን አይፈቅድም፤ ከተከሰተም /ው/ን ወይም /ይ/ን ያስርጋል (Teferi, Baye & Girma, 2023)። በጋሞኛ ግን እነዚህ ውስብስብ እና ረዥም አናባቢ በቃል መነሻ፣ መሀከልና መድረሻ ላይ ሊገኙ ይችላሉ (Hayward & Eshetu, 2014)። አማርኛ ስድስት የቀለም መዋቅር ዓይነቶች ያሉት ሲሆን እነሱም፡- አ፣ አተ፣ ተአ፣ ተአተ፣ አተተ፣ ተአተተ ናቸው (ጌታሁን፣ 2011)። ጋሞኛ ደግሞ ያሉት የቀለም መዋቅሮች ተአ፣ ተአአ፣ ተአተ፣ ተአአተ ናቸው (Hayward & Eshetu, 2014)።

በአጠቃላይ የሁለቱ ቋንቋዎች ሥነ-ምጽ ከድምጽ ብዛትና ዓይነት አንጻር የአራት ተናባቢ ድምጽ ልዩነት፣ አናባቢ ደግሞ የውስብስብ አናባቢ እና ረጅም አናባቢ እንዲሁም የቁጥር ልዩነቶች አሏቸው። ከስርጭት አንጻር ሁለቱ ቋንቋዎች በተናባቢ እና አናባቢ ድምጾች ስርጭት ላይ ልዩነቶች አሏቸው። የጋሞኛ አምስቱም አጭርና ረጅም አናባቢዎች በቃል መነሻ ላይ መምጣት መቻላቸው ዋናው ልዩነት ነው። ሌላው ሁለቱ ቋንቋዎች ጉልህ ልዩነት የሚያሳዩት በቀለም መዋቅራቸው ነው። የአማርኛ የቀለም መዋቅር ተአአ፣ ተአአተ የሌለው ሲሆን የጋሞኛው የቀለም መዋቅር ደግሞ አ፣ አተ፣ አተተ፣ ተአተተ የሉትም። ይህ ልዩነት የጋሞኛ አፍፈት ተማሪዎች አማርኛን በሁለተኛ ቋንቋ በመማር ሒደት ያፈለቁትን በይነቋንቋ፣ ለበይነቋንቋው መከሰት ምንጭ/ምክንያት የሆኑ ጉዳዮችን ለመመርመር የሚያስችል መረጃ ለማስገኘት ብቁነት ያለው ልዩነት ነው ማለት ይቻላል።

የሁለቱን ቋንቋዎች ሥነልሰናዊ ባሕርያት በቋንቋዎቹ ላይ በተናጠል የተሰሩ ጥናቶችን መነሻ በማድረግ ከላይ በቀረበው መልኩ ማነጻጻር ቢቻልም ቋንቋዎቹ በትምህርት ዐውድ መስተጋብር ሲፈጥሩ የሚኖራቸው ባህርይ ግን አልተጠናም። በመሆኑም የጋሞኛ አፍፈቶች አማርኛን እንደሁለተኛ ቋንቋ ሲማሩ በሁለቱ ቋንቋዎች መካከል በሚኖረው ንክኪ ሳቢያ ሊፈጠር የሚችለውን በበይነቋንቋ ባሕርይ ማጥናት የዚህ ጥናት ትኩረት ነው። የዚህ ጥናት ዓላማም የመጀመሪያ ቋንቋቸው ጋሞኛ የሆኑ ተማሪዎች አማርኛን በሁለተኛ ቋንቋነት ሲማሩ የሚያፈልቁትን በይነቋንቋ ሥነ-ምጻዊ ባሕርያት መተንተን ሲሆን፣ ዝርዝር ዓላማዎቹም፤

1. በይነቋንቋው ላይ ጎልተው የሚታዩ ሥነ-ምጻዊ ባሕርያትን መለየት፤
2. የሥነ-ምጻዊ ባሕርያትን ምንጮች መፈተሽ፤ ናቸው።

3. የአጠናን ዘዴ

በይነቋንቋ የሁለተኛ ቋንቋ ተማሪው ታላሚ ቋንቋውን መማርና ማፍለቅ ከጀመረበት ጊዜ አንስቶ አቃላጥፎ መናገር እስከሚችልበት ጊዜ ያለ አዳጊ እና ተለዋዋጭ የሥነልሰና ብቃት ነው (Saville-Troike, 2006; Tarone et al., 1976)። ይህንን በመጀመሪያ ቋንቋና በታላሚ ቋንቋ መካከል ያለ ሂደት በሁለት መንገድ ማጥናት ይቻላል። የመጀመሪያው በlongitudinal የጥናት ንድፍ ሂደቱ የሚያልፍባቸውን ራሳቸውን የቻሉ ንጥልና አዝጋሚ የብቃት ደረጃዎች (Adjemian, 1976; Nemser, 1971) ማጥናት ሲሆን ጥናቱ ሰፊ ጊዜና በጀት ያስፈልገዋል። ሁለተኛው በcross-sectional descriptive

¹⁸ /ኦን/ = ይህ ድምጽ ነዛሪ የትናጋ ስርናዊ እግድ ሲሆን በ IPA የአጻጻፍ ቅርጹ /ŋ/ ነው።

የጥናት ንድፍ በአንድ የተወሰነ ወቅት በይነቋንቋው ላይ የታዩት ባሕርያትን ዓይነት፣ ምንጭ እና ሌሎች ተዛማጅ ጉዳዮችን ማጥናት ነው።

በመሆኑም በተማሪዎች የመጀመሪያ ቋንቋና ታላሚ ቋንቋ መካከል ያለው በይነቋንቋ በተወሰነ ወቅት ያሳያቸውን ሥነ-ምጻዊ ባህርያት ለመተንተን ይህ ጥናት ከዓይነታዊ የምርምር ዓይነቶች አንዱ የሆነውን የcross sectional descriptive ንድፍ ተከትሏል። ይህም ከኛቱምም የጥናቱ ተተካሪዎች በተወሰነ የጊዜ ማህበራዊ ውስጥ ያላቸውን አመለካከት፣ እሴት፣ አስተያየት፣ ወይም ልምድ መመርመር ያስችላል (Creswell, 2012)።

የጥናቱ ተሳታፊዎች

የጥናቱ የመረጃ ምንጮች በ2017 ዓ.ም. በጨንቻ ወረዳ ዘዘ አንደኛ ደረጃ እና ዘዘ ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች አማርኛን እንደሁለተኛ ቋንቋ የሚማሩ የ6ኛ፣ የ8ኛ እና የ10ኛ የጋሞኛ አፍፈት ተማሪዎች ናቸው። ከመደበኛ ትምህርት ውጪ በሌሎች መንገዶች (በማህበራዊ መስተጋብር፣ በንግድ...) ከታላሚ ቋንቋው ጋር ግንኙነት የሌላቸውንና በመደበኛ ቋንቋ ትምህርቱ ላይ ብቻ የተመሰረተ በይነቋንቋ የሚያፈልቁ ተማሪዎችን ለማግኘት ትምህርት ቤቶቹ በዓላማ ተኮር ንግድ ተመርጠዋል። እንዲሁም ከተማሪዎቹ በቂ የበይነቋንቋ መረጃ ለማግኘት የክፍል ደረጃዎቹም በተመሳሳይ በዓላማ ተኮር ንግድ ተመርጠዋል። ትምህርት ቤቶቹ በየክፍል ደረጃው አንድ አንድ ሴክሽን ብቻ ያላቸው ሲሆን ከተማሪዎቹ በይነቋንቋ የሚገኘው የሥነልሰን መረጃን ስፋትን ለመመጠን ከየክፍሉ 7፣ 7 በጠቅላላው 21 መረጃ ሰጪ ተማሪዎች በቀላል የእጣ ንግድ ተመርጠዋል።

በጋሞ ዘን ተማሪዎች አማርኛን እንደሁለተኛ ቋንቋ መማር የሚጀምሩት ሦስተኛ ክፍል ሲደርሱ ነው። በመሆኑም የስድስተኛ ክፍል ተማሪዎች ከሦስት ዓመት መደበኛ ትምህርት በኋላ በቋንቋው ላይ በሚኖራቸው መጠነኛ ግንዛቤ በታላሚው ቋንቋ ለመግባባት ከሚያፈልቁት የበይነቋንቋ ቅርጽ ለጥናቱ የሚሆን በቂ መረጃ ይገኛል ተብሎ ስለታሰበ ለጥናቱ በጀማሪ ደረጃ ያሉ ተማሪዎችን እንዲወክል ተመርጧል። ከዚህ በኋላ በየሁለት ዓመት ልዩነት ካሉ የክፍል ደረጃዎች ስምንተኛ ክፍል የመካከለኛ፣ አስረኛ ክፍል ደግሞ በመደበኛ ትምህርት አማርኛ ማጠናቀቂያ ክፍላቸው ስለሆነ የመጨረሻ ደረጃን እንዲወክል ተመርጠዋል።

ሰንጠረዥ 2

የመረጃ ሰጪዎች ክፍል፣ ጾታና የንግግር ርዝማኔ

ተ.ቁ.	ክፍል	ጾታ			የንግግር ርዝማኔ
		ወ	ሴ	ድ	
1	6ኛ	3	4	7	37.24 ደቂቃ
2	8ኛ	5	2	7	42.27 ደቂቃ
3	10ኛ	3	4	7	43.15 ደቂቃ

የመረጃ መሠብሰቢያ መሳሪያዎች

በጥናቱ ለትንተና የሚያስፈልገው መረጃ ከሥነልሰን ጥናት የመረጃ መሰብሰቢያ ስልቶች አንዱ በሆነው የቋንቋ ማፍለቅ (Language Elicitation) ስልት ተሰብስቧል። ይህ ስልት በሥነልሰን ጥናት አጥኝው የሚፈልገውን ስዋሰዋዊ መረጃ

ለማግኘት የቋንቋ ተጠቃሚዎች የተወሰኑ ቃላትን፣ ሰዋሰዋዊ አወቃቀሮችን ወይም ንግግርን እንዲያፈልቁ ለመቀስቀስ፣ ለማውጣት ወይም ለማነሳሳት የሚያገለግል ስልት ነው (Doner, 2024)። በዚህ ስልት ውስጥ ካሉ ዘዴዎች አንዱ በሆነው ስዕሎችን የመግለጽ ዘዴ መረጃው የተሰበሰበ ሲሆን ዝርዝር ሂደቱ ከታች እንደሚከተለው ቀርቧል።

ለዚህ ጥናት ከተመረጡ የተማሪዎቹ የቋንቋ መምህራን (ጋሞኛና አማርኛ) ጋር በመሆን መረጃ ለመሰብሰብ በተመረጡ የክፍል ደረጃዎች ለሚገኙ ተማሪዎች ስለጥናቱ ዓላማና ሂደት ማብራሪያ ተሰጥቷል። በመቀጠልም በየክፍል ደረጃዎቹ ለሚገኙ ተማሪዎች ለአፍልቆት የሚረዱት የተለያዩ ይዘት ያላቸው ሥዕሎች (ተረት፣ ንጽጽር፣ ገላጭ) ተመርጠው መምህራኑ ስለስዕሎቹ መግለጫ እንዲሰጡ ተደርጓል። ከዚያም በመቀጠል ታሪኩን እንዲረዱትና ከራሳቸው ጋር እንዲያዋህዱት በባነር የተዘጋጀ ስዕል በመማሪያ ክፍላቸው እንዲሰቀል ተደርጎ ተማሪዎች ገለጻ ከተደረገላቸውና ባነሩን ተመልክተው ሃሳቡን በሚገባ ከተረዱ በኋላ የተረዱትን እንዲናገሩ በማድረግ ንግግራቸው በመቅረፅ ድምጽ ተቀርጾ ለትንተና ተዘጋጅቷል።

የመረጃ አተናገን

ጥናቱ ትንተና የተደረገበት መረጃ ከተማሪዎቹ በንግግር የተገኘ ነው፤ በመሆኑም ትንተናው የሚጀምረው ከተማሪዎቹ ንግግር የተገኘውን በይነቋንቋ ወደጽሑፍ በመቀየር ነው። ንግግሩ ወደ ጽሑፍ ከተቀየረ በኋላ ወደ NVivo 10 የዓይነታዊ መረጃ መተንተኛ ሶፍትዌር በማስገባት መረጃው የሥነ-ምጽዓት ዓይነትና ባህርያት (ሥነ-ምጽዓዊ ሂደቶችን) መሠረት በማድረግ እንዲደራጅ ተደርጓል። መረጃው ከተደራጀ በኋላ የመረጃ ትንተናው እያንዳንዱ የተማሪዎች በይነቋንቋ ምን ዓይነት ሥነ-ምጽዓዊ ባሕርይ እንዳሳየና ምን ዓይነት ሥነ-ምጽዓዊ ሂደት እንዳለው ሊያሳይ በሚችል መልኩ በዝርዝር ቀርቧል። በመጨረሻም በመረጃ ትንተናው ላይ በመመስረት የበይነቋንቋ መግለጫዎችና ምንጮች ተለይተው ተተንትነዋል።

4. የመረጃ ትንተና

የጥናቱ ዓላማዎች በይነቋንቋው ላይ ጎልተው የሚታዩ ሥነ-ምጽዓዊ ባሕርያትን መለየትና የእነዚህን ሥነ-ምጽዓዊ ባሕርያት ምንጮች መፈተሽ ነው። በመሆኑም ይህ ክፍል ተማሪዎቹ በታላሚው ቋንቋ ለመግባባት ባደረጓቸው ንግግሮች ውስጥ ያዋቀሯቸው የበይነቋንቋ ሥነ-ምጽዓዊ ባሕርያት የተተነተኑበት ነው። እነዚህ የበይነቋንቋ ሥነ-ምጽዓዊ ባህርያት ከታላሚው ቋንቋ በቅርጽ የተለዩ ሲሆኑ መዋቅሮቹ በሚያሳዩት ሥነ-ምጽዓዊ ሂደት ዓይነቶች መነሻነት በመከፋፈል በምሳሌ ተተንትነው ቀርበዋል።

የተናባቢ ድምጽ ለውጥ፤ በተማሪዎቹ በይነቋንቋ ከታዩት ሥነ-ምጽዓዊ መልኮች አንዱ የተናባቢ ለውጥ ነው። መረጃው እንደሚያሳየን በታላሚው ቋንቋ /ፍ/ የነበሩ 13 ድምጾች በ[T] ሲተኩ በታላሚ ቋንቋ /ጥ/ የነበሩ 15 ድምጾች በ[ት] ተተክተው ተነግረዋል። የሚከተሉት ዐረፍተ ነገሮች ለዚህ ዋቢ ናቸው።

- ኬደረሰ በሃላ ይለቀማል፤ ኬተለቀመ በሃላ ይገተላል። (በይነቋንቋ) ከደረሰ በኋላ ይለቀማል፤ ከተለቀመ በኋላ ይፈተላል። (የአማርኛ ቅርጽ) (ምንጭ፤ ፍ ወደ ጥ 10 ክፍል መረጃ 2 መለያ 1)
- ጉርጋዳ ውስት ዎሃ አጊኝተሽ ዎሃ አልዴረሰም። (በይነቋንቋ)

ጉርጓዳ ውስጥ ውሃ አግኝቶ ውሃን አልደረሰበትም፡፡ (የአማርኛ ቅርጽ) (ምንጭ፤ ኢድምጸት ጥ ወደ ት 10 ክፍል መረጃ 6 መለያ 1)

እንዲህ ዓይነት ለውጦች በድግግሞሽ የተከሰቱባቸው ቃላት ደግሞ የሚከተሉት ናቸው፡፡

ሰንጠረዥ 3

የተናባቢ ለውጥ ያሳዩ በይነቋንቋ መዋቅሮች

ተ.ቁ	በ[ፕ] የተተኩ የ[ፍ] ድምጾች		ተ.ቁ	በ [ት] የተተኩ የ[ፕ] ድምጾች	
	በይነቋንቋ	የአማርኛ ቅርጽ		በይነቋንቋ	የአማርኛ ቅርጽ
1.	አፕሩን	አፈሩን	1.	ዉስት (7x) ¹⁹	ዉስጥ
2.	ቆፕሮ	ቆፍሮ	2.	ውስት (3x)	ውስጥ
3.	ዎፑዋ	ወፏ	3.	ተቀሜስ	ጠቀም (ኤስ) ²⁰
4.	ይፔተላል	ይፈተላል	4.	ሜተች	መጣች
5.	ዎፕ (3x)	ወፍ	5.	ደነቅቶ	ደንግጦ
6.	ኬአፕ	ከአፍ	6.	አይቷ	አይጧ
7.	ቤፓፕሪካ (2x)	በፋ-በሪካ	7.	ተጥቶ	ጠጥቶ
8.	ፐልጋ	ፈልጋ	8.	እጸቅማሎ	እጠቅምሀሀሁ
9.	ፔታች	ፈታች	9.	ኬጽጥ	ከጥጥ
10.	ፔሊጌን	ፈልገን			

በዚህ ለውጥ በተማሪዎቹ በይነቋንቋ የመጀመሪያ ቋንቋ የሌለውን የ/ፍ/ ድምጽ ከመጀመሪያ ቋንቋቸው ባገኙት የ[ፕ] ድምጽ የተካ ሲሆን የ/ፕ/ ድምጹን ደግሞ በ[ት] ተክቷል፡፡ የመተካቱ ሂደት በአጋጣሚ የሆነ ሳይሆን ለታላሚው ቋንቋ ድምጾች በመጀመሪያ ቋንቋ ውስጥ የበለጠ ቅርብ የሆኑትን በመተካት የተደረገ ነው፡፡ ይህንንም የተከናወነ ተተኪ ድምጾች ባህርያት በማነጻጸር ማወቅ ይቻላል፡፡

ሰንጠረዥ 4

የ/ፍ/ እና /ፕ/፣ የ/ፕ/፣ /ት/ እና /ጽ/ ድምጾች ንጽጽር

ድምጾች	የጋራ ባህርያት	ልዩነት
/ፍ/ እና /ፕ/	ኢነዛሪ ²¹	/ፍ/= የስነፈር፣ ሹልክልክ
		/ፕ/= የከፍፍር፣ እግድ
/ፕ/ እና /ት/	የድድ፣ እግድ	/ፕ/= ፈንጂ

¹⁹ 7x ይህ ምልክት ከሁሉም ተማሪዎች በይነቋንቋ የዚህን ነጠላ በይነቋንቋ ቅርጽ ድግግሞሽን ለማመልከት ነው።
²⁰ ጠቀም (ኤስ) የሚለው መዋቅር በአማርኛ ስርወ ቃል ላይ [-ኤስ] የሚል የጋሞኛ ድህረ አምድ ቅጥያ (ትርጉሙ “ይ”) የተቀጠለበት ሲሆን በታላሚው “ይጠቅማል” የሚል ፍቺ ለማስገኘት የተጠቀሙበት በይነቋንቋ ነው፤ የቅርጽና ፍቺ ተዛምዶ የዚህ ጥናት ትኩረት ባለመሆኑ በሠንጠረዥ ላይ እንዳለ ሊቀመጥ ችሏል፡፡
²¹ ይህንና መሰል ሙያዊ ቃላት ባማርኛ ሥነ-ድምጽ ጥናት የተዘወተሩ ናቸው፡፡ ምንነታቸው እንግዳ የሆነበት አንባቢ ባየ (2009)ን ወይም ጌታሁን (2011)ን እንዲመለከት ይመከራል፡፡

		/ት/ = ኢነዛሪ
/ጥ/ እና /ጽ/	የድድ፣ ፈንጂ	/ጥ/ = እግድ
		/ጽ/ = ሹልክልክ

በመሆኑም ተማሪዎቹ /ፍ/ ድምጽን በኢነዛሪነት ተመሳሳሎ በመፈጠሪያ ቦታና ባህርይ በሚቀራረበው [ፕ] ድምጽ እንዲሁም /ጥ/ ድምጽን በንዝረት፣ በባህርይ ፍጥረትና በመካነ ፍጥረት በሚመስለው [ት] ድምጽ መቀየራቸውን መገንዘብ ይቻላል። ተማሪዎቹ የ/ጥ/ ድምጽን በ[ት] ብቻ ሳይሆን በ[ጽ] ድምጽም እንደሚለውጡት በሰንጠረዥ 3 ተራቁጥር 8 እና 9 ያሉ የበይነቋንቋ ቅርጾች ማስረጃ ናቸው። የ/ጥ/ እና የ/ጽ/ ድምጾች ልዩነት የባህርይ ፍጥረት ብቻ መሆኑ ለውጡ እንዲከሰት አስችሏል።

የአናባቢ ምስለት፤ በተማሪዎቹ በብዛት ከታዩ የበይነቋንቋ ቅርጾች ውስጥ ሌላው የአናባቢ ምስለት ነው። በሃያአንዱም መረጃ ሰጪ ተማሪዎች በይነቋንቋ ውስጥ የአናባቢ ምስለት እናገኛለን። በተማሪዎቹ ከተዋቀሩ ዓረፍተ ነገሮች ውስጥ 765ቱ ዓረፍተ ነገሮች እያንዳንዳቸው ከአንድ እስከ ስድስት የሚሆኑ የአናባቢ ምስለት ያለባቸውን ቃላት ይዘዋል፤ ለምሳሌ የሚከተሉትን ዓረፍተ ነገሮች ማየት ይቻላል።

- የሺመና ሲራ ሜጀመራ የጥጡ ፍሬ ይዘራል፤ ኬቴዬራ በሃላ ይቤቅላል። (በይነቋንቋ)
የሺመና ስራ መጀመሪያ የጥጡ ፍሬ ይዘራል፤ ከተዘራ በኋላ ይበቅላል። (የአማርኛ ቅርጽ) (ምንጭ፤ የአናባቢ ለውጥ 10ኛ ክፍል መረጃ 2 መለያ 19፣ 20)
- አንድ ሰው ዎጥመድ ጫካ ውስጥ ጠመዴ። (በይነቋንቋ)
አንድ ሰው ወጥመድ ጫካ ውስጥ አጠመዴ። (የአማርኛ ቅርጽ) (ምንጭ፤ ክበት 6ኛ ክፍል መረጃ 4 መለያ 1)
- ኬዛ ቦአላ ኤራሱ ጌንዜብ ይዞ ዎዶቤት ይጌባሉ። (በይነቋንቋ)
ከዚያ በኋላ የራሱ[ን] ገንዘብ ይዞ ወደቤት ይገባል። (የአማርኛ ቅርጽ) (ምንጭ፤ የአናባቢ ለውጥ 10ኛ ክፍል መረጃ 4 መለያ 22)

የአናባቢ ምስለት የታየባቸውን ቃላትና የለውጡን አቅጣጫ በሚከተለው ሰንጠረዥ ያለውን ይመስላል።

ሰንጠረዥ 5

የአናባቢ ምስለት ያሳዩ በይነቋንቋ መዋቅሮች

	በይነቋንቋ	የአማርኛ ቅርጽ	በይነቋንቋ	የአማርኛ ቅርጽ
h /ኧ/ ወደ [ኤ]	ኢንሴት ቤቃ	እንሰት ቦቃ	ጤጣ ቤቁጤል	ጠጣ ቦቅጠል
h /ኧ/ ወደ [አ]	ዎስዶ ዎገቡ	ወስዶ ወገቡ	ሰውዮው ኮሆነ	ሰውየው ከሆነ
h /አ/ ወደ [ኢ]	ደንጊጦ አቲብላኝ	ደንግጦ አትብላኝ	ኢኔ ቺጊር	እኔ ችግር
h /አ/ ወደ [ኡ]	ቡዙ ዉስጥ	ብዙ ውስጥ	ጡሩ ኡሱም	ጥሩ እሱም

ተማሪዎቹ በይነቋንቋውን በማፍለቅ ሂደት በመጀመሪያ ቋንቋቸው የሌሉ አናባቢዎች /ኧ/ እና /ኦ/ ያሉባቸው መዋቅሮች ሲያጋጥሟቸው ከአናባቢዎቹ አጠገብ እንደሚኖረው አጎራባች ድምጽ የበይነቋንቋቸው ቅርጽ ሁለት መልክ ያለው ሆኖ ተገኝቷል። የመጀመሪያው፣ አናባቢዎቹ የከፍፍራዊ ተናባቢ ድምጽ /ው/፣ የኋላ አናባቢዎች /ኡ/ እና /ኦ/ ሲጎራበቷቸው²² ቅርጻቸውን ወደ ክብ አናባቢዎች በመቀየር /ኦ/ን ወደ [ኡ]፣ /ኧ/ን ደግሞ ወደ [ኦ] ለውጠዋል። በዚህም ምክንያት የተከናወነው የአናባቢ ምስለት ከበት ነው። ሁለተኛው፣ የአናባቢዎቹ ከፍፍራዊ ድምጽ የማይጎራበታቸው ከሆነ ደግሞ /ኦ/ ወደ [ኡ]፣/ኧ/ ደግሞ ወደ [ኦ] ለውጠዋል። ይህ የአናባቢ ምስለት ከፊል ላንቃዊነት ሆኗል፤ ምክንያቱን የላንቃዊነት ባህርይ የሌለባቸው ተናባቢ ድምጾች በ/ኡ/ እና በ/ኦ/ አማካኝነት የከፊል ላንቃዊነት ባህርይን በመያዛቸው ነው። ይህን ሃሳብ ከላይ ከቀረቡት ቅርጾች ምሳሌዎችን በመውሰድ በሚከተለው መልኩ ተብራርቷል፤

ሰንጠረዥ 6

ከበትና ከፊል ላንቃዊነት በአናባቢ ምስለት መዋቅሮች

የለውጡ አቅጣጫ	በይነቋንቋ		የአማርኛ ቅርጽ		
	ቃል	ሥነድምጻዊ አጻጻፍ	ቃል	ሥነድምጻዊ አጻጻፍ	
ከ /ኧ/ ወደ [ኡ]	ኢንሴት	/ኢንሴት/	እንሰት	/እንሰኝት/	በ /ኡ፣ ኡ/ ምክንያት የላንቃዊነት ባህርይ ያሳዩ ለውጦች
ከ /ኦ/ ወደ [ኡ]	ቺጊር	/ቸኢግግኢር/	ቸግር	/ቸእግግእር/	
ከ /ኧ/ ወደ [ኦ]	ኮሆነ	/ከኦህኦንኧ/	ኮሆነ	/ከኦህኦንኧ/	በ/ው፣ ኡ፣ ኦ/ ምክንያት የከበት ባህርይ ያሳዩ ለውጦች
ከ /ኦ/ ወደ [ኡ]	ጡሩ	/ጥኡርኡ/	ጥሩ	/ጥእርኡ/	

ከምሳሌው መረዳት እንደሚቻለው ከ/ው/ እና ከክብ አናባቢዎች ጋር በመጎራበታቸው /ኡ/ን እና /ኦ/ን የመሰሉ ድምጾች የከብነት ሥነድምጻዊ ለውጥ ሲያሳዩ የፊት ድምጾችን /ኡ፣ ኦ/ የመሰሉት ድምጾች ደግሞ የከፊል ላንቃዊነት ሥነድምጻዊ ባህርን ተላብሰዋል። የተማሪዎቹ በይነቋንቋ እንደሚያሳዩው ይህ የአናባቢዎች ምስለት ቅጥአንባር ወጥነት ያለው ቢመስልም ስርጭታቸው ውስን ይሁን እንጂ ይህንን ቅጥአንባር የማይከተሉ የአናባቢ ምስለቶችን ከመረጃው ለማግኘት ተችሏል፤ ይኸውም፤

ሰንጠረዥ 7

ከበትና የታች አናባቢነት በአናባቢ ምስለት መዋቅሮች

የለውጡ አቅጣጫ	በይነቋንቋ		የአማርኛ ቅርጽ	
	ቃል	ሥነድምጻዊ አጻጻፍ	ቃል	ሥነድምጻዊ አጻጻፍ
ከ ኧ/ ወደ [ኦ]	ጋባያ	/ግኡብኦይኦ/	ገባያ	/ግኡብኧይኦ/
ከ/ኦ/ ወደ [ኦ]	ዎሃ	/ውኦህኦ/	ውሃ	/ውኦህኦ/

²² የአናባቢ ጉርብትና በተመለከተ [ኡ] እና [ኦ] አናባቢዎቹን በቀጥታ አይጎራበቷቸውም፤ ለውጡ የሚከሰተው ከተነባቢ ቀጥለው በመምጣት ሲጎራበቷቸው ነው ለምሳሌ፡-

- ቡዙ = /ቡኡዝኡ/ - በይነቋንቋ
- ብዙ = /ቡእዝኡ/ - የአማርኛ ቅርጽ

/ቡእዝኡ/ በሚለው ቃል ውስጥ በተከናወነው ለውጥ [ኦ] የሚለው አናባቢ ቅርጹን የቀረው [ዝ]ን ተሻግሮ በሚገኘው የ[ኡ] ድምጽ አማካይነት ነው፡

የመጀመሪያውን የበይነቋንቋ ቅርጽ ብናይ /ኧ/ የመሰለው [ኣ]ን ነው፤ ከላይ ባየነው ቅጥአንባር ቢሆን /ኧ/ ሊመስል የሚገባው /ኤ/ን ነው። ነገር ግን የታች ድምጽ /ኣ/ ሲጎራበተው አዲስ የበይነቋንቋ ቅርጽ ይዞ [ኣ]ን መስጧል። ሁለተኛውንም የበይነቋንቋ ቅርጽ ብንመለከት ከዚህ ጋር ተቀራራቢ ነው። /ኣ/ የመሰለው [ኣ]ን ሲሆን በተዘውታሪው ቅጥአንባር ምስለቱ ሊሆን የሚገባው ከ/ኣ/ ወደ [ኡ] ነበር። ነገር ግን በ/ኣ/ ድምጽ ጉርብትና ምክንያት የላይ ክብ /ኡ/ መሆን የሚገባው አናባቢ የመሀል ክብ [ኣ]ን መስጧል። በመሆኑም ከበይነቋንቋው መረጃ በመነሳት ከላይ ያየነው የከፊል ላንቃዊነትም ሆነ የክብነት የአናባቢዎች ለውጥ ቅጥአንባር /ኣ/ በሚጎራበታቸው አናባቢዎች ላይ አልተተገበረም። ይልቁኑም ምስለቱ የታችነት ባህርይ እንዲኖረው ሆኗል።

ግድፈት፤ በተማሪዎቹ በይነቋንቋ መረጃ መሰረት ሁሉም መረጃ ሰጪ ተማሪዎች ካዋቀሯቸው ዓረፍተ ነገሮች በ350 ዓረፍተነገሮች ውስጥ ያሉ ቃላት የአናባቢና የተናባቢ ድምጽ ግድፈት ይታይባቸዋል። በሚከተለው ሰንጠረዥ ላይ የ/ይ/ ግድፈት የታየባቸው ቅርጾች ቀርበዋል።

ሰንጠረዥ 8

ግድፈት የሚታይባቸው የበይነቋንቋ መዋቅሮች (ሀ)

በይነቋንቋ		የአማርኛ ቅርጽ	
ቃል	ሥነድምጻዊ አጻጻፍ	ቃል	ሥነድምጻዊ አጻጻፍ
መጀመራ-2x	ምእጅኸምምእርኣ/	መጀመርያ	/ምእጅኸምምእርይኣ/
ማጃማራ-2x	/ምእጅኸምምእርኣ/	መጀመርያ	/ምእጅኸምምእርይኣ/
ሜጀመራ-2x	/ምኤጅኸምምእርኣ/	መጀመርያ	/ምእጅኸምምእርይኣ/
ማጃሜራ-2x	/ምእጅኤምምኤርኣ/	መጀመርያ	/ምእጅኸምምእርይኣ/
ቤመጀመራ	/ብኤምእጅኸምምእርኣ/	በመጀመርያ	/ብእምእጅኸምምእርይኣ/
ዲንጋ5x	/ድኢንግኣ/	ድንጋይ	/ድእንግኣይ/
ዲንጋው-2x	/ድኢንግኣው/	ድንጋዩ	/ድእንግኣይኡ/
ደንጋን2x	/ድኸንግኣን/	ድንጋይን	/ድእንግኣይን/
ኬዛ31x	/ክኤዝኣ/	ከዚያ	/ክኸዝኣይኣ/
ኬዛን6x	/ክኤዝኣን/	ከዚያ	/ክኸዝኣይኣ/
ኬዛም3x	/ክኤዝኣም/	ከዚያም	/ክኸዝኣይኣም/

እነዚህ በተማሪዎቹ በይነቋንቋ የሚገኙት ቃላት የአማርኛ ቅርጾቸው /ይ/ ድምጽን የያዘ ቢሆንም በሁሉም ውስጥ የ/ይ/ ድምጽ ተገድቷል። በጋሞኛ ቋንቋ ከፊል አናባቢ የሆነው /ይ/ ድምጽ በቃል መድረሻ ላይ አይከሰትም፤ በመሆኑም ተማሪዎቹ በታላሚ ቋንቋ በ/ይ/ የሚጨርሱ ቃላት ሲገጥሟቸው የተጠቀሙት ስልት ድምጹን በመግደፍ /ይ/ የሌለበት የበይነቋንቋ ቅርጽ መመስረት ነው።

ከላይ ባለው ሰንጠረዥ በመጨረሻዎቹ አራት ቅርጾች የተከናወነው የአናባቢ ግድፈት ነው። /ከዚያ/ ታሕታይ ቅርጹ /ክኸዝኣ-ኣ/ ነው። በመሆኑም ተማሪዎቹ /ኢ/ን በመግደፍ /ዝኢ-ኣ/ የነበረው ቅርጽ /ዝኣ/ አድርገውታል። በተመሳሳይ

የማላላት ሥነ-ምጻዊ ሂደት የሚያሳዩ የበይነቋንቋ መዋቅሮች

በይነቋንቋ		የአማርኛ ቅርጽ	
ቃል	ሥነ-ምጻዊ አጻጻፍ	ቃል	ሥነ-ምጻዊ አጻጻፍ
የሚሰራ	/ይኸምኢስኸርኣ/	የሚሰራ	/ይኸምምኢስኸርኣ/
ሲሰራ ²⁵	/ስኢስኸርኣ/	ሲሰራ	/ስኢስኸርኣ/
ኔበሬ	/ንኤብኤርኤ/	ነበር	/ንኸብብኸር/
ሳል	/ስኣል/	ሳለ	/ስኣልልኸ/
ይላጣል	/ይእልአጥኣል/	ይላጣል	/ይእልልአጥኣል/
ይከፈላል	/ይእከኸኸፍኸልኣል/	ይከፈላል	/ይእከከኸፍኸልኣል/
ሲለብስ	/ስኢልኸብስ/	ሲለበስ	/ስኢልልኸብብኸስ/
ዱኡር	/ድኡኡር/	ድውር	/ድእውውእር/

ላንቃዊነት፤ በታላሚ ቋንቋ ቅርጻቸው የድድና የከንፈር የነበሩ ድምጾች /ን፣ ም/ በተማሪዎቹ በይነቋንቋ ግን የላንቃ ድምጽ ወደ ሆነው [ኝ] ተለውጠዋል። ምስለቱ የተከናወነው ድምጾቹ በተነሳሪነታቸው የአናባቢና የተናባቢ ድምጾች አማካኝነት ነው።

ሰንጠረዥ II

ላንቃዊነትን የሚሳዩ የበይነቋንቋ መዋቅሮች

በይነቋንቋ		የአማርኛ ቅርጽ	
ቃል	ሥነ-ምጻዊ አጻጻፍ	ቃል	ሥነ-ምጻዊ አጻጻፍ
ኢኚ	/እኝኤ/	እኔ	/እንኤ/
ሸማኝ 6x	/ሸኸምምእኝኤ/	ሸማኔ	/ሸኸምምእንኤ/
አኘቱን	/አኝኸትኡን/	አይነቱን	/አይንኸትኡን/
አባይኝ	/ኡብብአይኝኤ/	አባይህ	/ኡብብአይንኸህ/
አባክኝ	/ኡብአክኝ/	አባክህን	/ኡብአክህእን/
ጉልበትኝ	/ግኡልብኸትኝ/	ጉልበትም	/ግኡልብኸትም/
ለውጥኝ	/ልኸውጥእኝ/	ለውጥም	/ልኸውጥእም/

ከተማሪዎቹ በይነቋንቋ መንገድ እንደሚቻለው የሙሉ ላንቃዊ ባህርይን የተላበሰው ድምጽ /ን/ ነው። በታላሚ ቋንቋ /ን/ የነበረው ድምጽ በበይነቋንቋ ቅርጹ ወደ[ኝ] ተለውጧል። ለውጡ ሲከሰት የሚታየው ደግሞ በተለይ ከአናባቢ /ኤ/ እና ከተናባቢ ደግሞ የማንቁርት ድምጽ /ህ/ን እና የላንቃ ድምጽ /ይ/ን ሲጎራበት ነው። በላንቃዊነት ሥነ-ምጻዊ ሂደት ከላይ ያለው ቅጥአንባር ተጠየቃል ሲሆን በተማሪዎቹ በይነቋንቋ መዋቅር እንደሚታየው ግን ይህንን ቅጥአንባር የማይከተል የላንቃዊነት ሂደት ይገኛል። ለምሳሌ ሁለቱ የመጨረሻ ቅርጾች ላይ /ም/ ወደ [ኝ] መቀየሩ ለዚህ ማሳያ ይሆናል። ስርጭቱ አንድ ብቻ ቢሆንም ከላንቃዊነት ጋር ተያያዞ በተማሪዎቹ በይነቋንቋ የታየው ሌላው የሥነ-ምጻዊ ሂደት የላንቃዊነት ተቃራኒ (ኢላንቃዊነት) ነው።

²⁵ የሚሰራ እና ሲሰራ የሚሉት ቃላት በአማርኛ ቋንቋ እንደሚገቡበት አውድ ሲጠብቁና ሲላሉ የተለያዩ ትርጉም የሚሰጡ ሲሆኑ በተማሪዎቹ በይነቋንቋ ግን ከገቡበት አውድ አንጻር ጠባቂ የሆነውን ድምጽ አላልተው በመጠቀማቸው የቀረቡ ናቸው።

- አገንታል = /አግኤንትኡ-አል/ = በይነቋንቋ
አግኝታል = /አግኝእትኡ-አል/ = የአማርኛ ቅርጽ

/ኝ/ ድምጽ ከ/ት/ ጋር ያለው ጉርብትና የላንቃ የነበረው የ/ኝ/ ድምጽ የድድ ወደ ሆነው /ን/ ድምጽ እንዲለወጥ ምክንያት ሆኗል።

/ሀ/ን መግደፍና ማስረጃ፤ በአማርኛ ቋንቋ በታህታይ ቅርጻቸው የ/ሀ/ ድምጽ የሆኑ የተወሰኑ ቃላት በላዕላይ ቅርጻቸው [ሀ]ን ይገድፋሉ። ለምሳሌ ሀገር- አገር፣ ሀሞት- አሞት፣ ሃሳብ- አሳብ የሚሉት ስሞችና ሀለሙ- አለሙ፣ ሀዘነ- አዘነ የሚሉት ግሶች ማሳያ ናቸው። ስርጭቱ ውስን ቢሆንም ይህንን ዓይነት ሥነድምጻዊ ሂደት የተከተለ የበይነቋንቋ ቅርጽ ከተማሪዎቹ መረጃ እናገኛለን።

ሰንጠረዥ 12

/ሀ/ን የገደፉ የበይነቋንቋ መዋቅሮች

	በይነቋንቋ		የአማርኛ ቅርጽ
ቃል	ሥነድምጻዊ አጻጻፍ	ቃል	ሥነድምጻዊ አጻጻፍ
ኤክታር	/ፀኤክትኣር/	ሄክታር ²⁶	/ሀኤክታር/
ሲኤድ	/ሰኢፀኤድ/	ሲሄድ	/ሰኢሀኤድ

ከዚህ በተቃራኒ ደግሞ በታላሚ ቋንቋው በ/አ/ ድምጽ በሚነገሩ ቃላት ምትክ የተማሪዎቹ በይነቋንቋ መዋቅር [ሀ] ተጠቅሞ ያዋቀራቸውን የበይነቋንቋ ቅርጾች እናገኛለን። ከተማሪዎቹ በይነቋንቋ ማየት እንደሚቻለው በቃል መነሻና መሀከል ላይ የሚገኙ የ/ሀ/ ድምጾች በ[አ] ድምጽ ተለውጠዋል።

ሰንጠረዥ 13

[ሀ]ን ያሰረጉ የበይነቋንቋ መዋቅሮች

	በይነቋንቋ		የአማርኛ ቅርጽ
ቃል	ሥነድምጻዊ አጻጻፍ	ቃል	ሥነድምጻዊ አጻጻፍ
ሃምበሳው 5x	/ሀአምብኸስስአው/	አምበሳው	/አምብኸስስአው/
ሃመስግኗል	/ሀአምኸስግእንኡ-አል/	አመስግኗል	/አምኸስግእንኡ-አል/
ሃርብ	/ሀአርብ/	አርብ	/አርብ/
ሃስገቢቶ2x	/ሃአስግኹብኢትኦ/	አስገብቶ	/አስግኹብኢትኦ/
ሃጥገቡ	/ሀአጥግኹብኡ/	አጠገቡ	/አጥኹግኹብኡ/

ሰንጠረዥ ላይ ያለው መረጃ እንደሚያሳየን በታላሚ ቋንቋ አርብ መባል የነበረበት ቃል በተማሪው በይነቋንቋ ሀርብ ወደሚል ቅርጽ ተቀይሯል። ይኸውም የተማሪዎቹ በይነቋንቋ በአማርኛ ቋንቋ በ/አ/ የሚጀምሩ ቃላት ላይ [ሀ]ን በቃል መነሻ ላይ በማስረግ ከታላሚ ቋንቋ የተለየ የበይነቋንቋ መዋቅር እንዲኖር አድርጓል። ይህ [ሀ]ን የማስረግ ሁኔታ በቃል

²⁶ ቃሉ ለሁለቱም ቋንቋዎች የውሰት ቃል ነው

መሀከልና መድረሻ ላይ አልተከሰተም። የመግደፉ ሁነት /ሀ/ ከ/ኤ/ አናባቢ ድምጽ ቀድሞ ሲመጣ የመከሰት፣ የማስረጉ ሁነት ደግሞ /ሀ/ ከ/ኤ/ አናባቢ ቀድሞ ሲመጣ የመከሰት ቅጥአንባር የሚከተል እንደሆነ መረጃው ያሳያል። በመሆኑም [ሀ]ን የመግደፍና የማስረግ ሁኔታ አንዱ የተማሪዎቹ በይነቋንቋ መልክ ነው።

ጥብቀት፤ ከመረጃው የተገኘው ሌላኛው የበይነቋንቋ ቅርጽ በታላሚ ቋንቋው የማይጠብቁ ድምጾችን ማጥበቅ ነው። በአማርኛ ቋንቋ ላልተው ከሚነገሩ ድምጾች ውስጥ በተማሪዎቹ በይነቋንቋ መዋቅር 14 ያህሉ ጠብቀው ተነግረዋል፤ ከዚህ በታች በቀረበው ሰንጠረዥ የተወሰኑ ምሳሌዎችን እንመለከታለን።

ሰንጠረዥ 14

ጥብቀት የታየባቸው የበይነቋንቋ መዋቅሮች

በይነቋንቋ		የአማርኛ ቅርጽ	
ቃል	ሥነድምጻዊ አጻጻፍ	ቃል	ሥነድምጻዊ አጻጻፍ
መለበስ3x	/ምአልኹብብአስ/	መልበስ	/ምአልብአስ/
ይጤቀማል	/ይእጥጥክቅኸምአል/	ይጠቅማል	/ይእጥኸቅምአል/
ይለበሳሉ3x	/ይእልኹብብአስአልኩ/	ይለብሳሉ	/ይእልኹብበአልኩ/
ያድጋል	/ይአድድአግአል/	ያድጋል	/ይአድግአል/
አለባብሰኑ	/አልልኹብአብሰኹንኩ/	አለባብሰነው	/አልኹብአብሰኹንኹ/
ቴኬታትሎ	/ትኬከኬትአትአልኦ/	ተከታትሎ	/ትኸከኸትአትአልኦ/

ከላይ በሰንጠረዥ የሚታዩ ቃላት በተደራጊ አምድ ሲነገሩ የመጥበቅ ባህርይ የሚታይባቸው ቃላት ናቸው። ለምሳሌ

ሀ. መለበስ = አዲሱ ልብስ መለበስ አለበት።

ለ. ይጠቅማል = ትራክተር ለእርሻ ይጠቅማል።

= ገበሬው በትራክተር ይጠቀማል።

በተማሪዎቹ በይነቋንቋ ላይ ባብዛኛው የሚታየው በተደራጊ አምድ የሚጠብቁ ድምጾችን ባድራጊ አምድ የማጥበቅ ሂደት ነው። የጥብቀቱ ዋና ምክንያት ምናልባትም ክልክ በላይ ህግ መለጠጥ ልንለው እንችላለን።

ቅየራ፤ ስርጭታቸው ውስን ቢሆንም በቅየራ ሥነድምጻዊ ሂደት የተገኙ ቅርጾችምም የተማሪዎቹ በይነቋንቋ አንድ መልክ ናቸው።

ሰንጠረዥ 15

ቅየራ የታየባቸው የበይነቋንቋ መዋቅሮች

በይነቋንቋ		የአማርኛ ቅርጽ	
ቃል	ሥነድምጻዊ አጻጻፍ	ቃል	ሥነድምጻዊ አጻጻፍ
ላጠና	/ልአጥኸንኦ/	ነጠላ	/ግኸጥኸልኦ/
ለቅነው	/ልኸቅንኸው/	ነቅለው	/ግኸቅልኸው/
ለቅኖ	/ልኸቅንኦ/	ነቅሎ	/ግኸቅልኦ/

በምሳሌው እንደሚታየው የ/ን/ ድምጽና የ[ል] ድምጽ በተማሪዎቹ በይነቋንቋ ላይ በታ ተቀያይረዋል። ከመረጃው የተገኘው ቅየራ በ[ል] እና /ን/ መካከል የተከናወነ ነው። እነዚህ ሁለት ድምጾች ተቀራራቢ ባህርይ ያላቸው ናቸው።

/ን/- ነዛሪ፣ ድድ፣ ሰርናዊ

/ል/- ነዛሪ፣ ድድ፣ ጎናዊ

ነገር ግን በጋሞኛ ቋንቋ የድምጽ ስርጭት በ/ን/ የሚጀምር ቃል በቃሉ መሀከልም ሆነ መድረሻ ላይ /ል/ ድምጹን አያስከትልም፤ በተቃራኒው በ/ል/ የሚጀምሩ ቃላት ደግሞ /ን/ን ያስከትላሉ (Hayward & Eshetu, 2014)። በመሆኑም ከቅየራው መረዳት የሚቻለው ይህ የጋሞኛ የድምጽ ሥርጭት በበይነቋንቋው ላይ ተጽእኖ ማሳደር እንደቻለ ነው።

በተማሪዎቹ በይነቋንቋ መረጃ፣ ምንም እንኳን ስርጭቱ አንድ ቢሆንም ከላይ በሰንጠረዥ ካሉት የተለየ በቅየራ ሂደት ግን የሚካተት በይነቋንቋ ሲሆን ይኸውም፡-

- ያዘከ = /ይአዘኸከ/ = በይነቋንቋ
- ከያዘ = /ከኸይአዘኸ/ = የአማርኛ ቅርጽ

ይህን ቅየራ ከሥነ-ምጻዊ ይልቅ ሥነምዕላዳዊ ቅየራ ልንለው እንችላለን። ምክንያቱም ሂደቱ “ያዘ” በሚለው ቃል ላይ ከፊት መቀጠል የነበረበት መስተዋድድ (ከ) ከቃሉ ኋላ በመቀጠሉ የተፈጠረ ከስተት በመሆኑ ነው። ነገር ግን ከበይነቋንቋው መረጃ ተማሪው ዋና ቃልና ቅጥያን በተመለከተ ስላለው እውቀት ፍንጭ ይሰጠናል።

ሥርወቃላዊ ለውጥ፤ ቀጥሎ ከሥርወ ቃሎች ውስጥ አንዱን ተናባቢ በሌላ የቀየሩ የበይነቋንቋ ቅርጾችን እናያለን። የእነዚህ በይነቋንቋ መዋቅሮች ዋናኛ መለያቸው ለውጡ የተከናወነው ሦስትና ከዚያ በላይ ሥርወቃል ካላቸው የግስ ቃላት አንዱን ተናባቢ በመለወጣቸው ነው። የሴማዊ ቋንቋዎች አብዛኛዎቹ ቃላት ባለሦስት ተናባቢ (triconsonantal) ሥርወቃላት ናቸው፤ በመሆኑም አማርኛም ይህን ባህሪ በመጋራት አብዛኛው የይዘት ቃላት ሥርወ ቃል ባለሦስት ተናባቢ ነው (Hackett, 2006)። በዚህ ክፍል ውስጥ የምናገኛቸው በይነቋንቋዎች ከእነዚህ ሦስት ሥርወቃላት የተወሰኑ ተናባቢዎችን የለወጡ ናቸው። አንዳንዶቹ ቃላት ሥርወቃላቸው ሁለት እንኳን ቢሆንም ለውጡ የሚታይባቸው ቅርጾች ምዕላድ ጨምረው ባለሦስት ፊደል በሆኑት ቃላት ላይ ነው። በዚህ ምድብ ያሉ አብዛኛዎቹ በይነቋንቋዎች የይዘት ቃላት (ግስና ጥቂት ስሞች) ናቸው። የሥርወቃላት ለውጥ የበይነቋንቋ መዋቅር ያላቸው ቃላት 17 ተማሪዎች ባፈለቁቸው ከ35 በላይ ዓረፍተነገሮች ውስጥ ይገኛሉ።

ሰንጠረዥ 16

የተናባቢ ለውጥ የሚያሳዩ የበይነቋንቋ መዋቅሮች

	በይነቋንቋ		የአማርኛ ቅርጽ
ቃል	ሥነ-ምጻዊ አጻጻፍ	ቃል	ሥነ-ምጻዊ አጻጻፍ
ጢንቀት	/ጥኢንቅኸት/	ጥምቀት	/ጥእምቅኸት/
ሚፋቃል	/ምኢፍአቅአል/	ይፋቃል	/ይእፍፍአቅአል/
ኬሆን	/ኸኤህኦን/	ሲሆን	/ሲኢህኦን/
ቤሬንብ	/ብኤርኤንብ/	በደንብ	/ብኸድኸንብ/

ሜሬጥ	/ምኤርኤጥ/	መሬት	/ምኸርኤት/
ስቴዳ	/ስእትኤድኡ/	ሲሄዳ	/ስኢህኤድኡ/
ተኝኝ	/ትኸኝትኦ/	ተኝቶ	/ትኸኝትኦ/
ሲጨው	/ስኢጭኸው/	ሲጭህ	/ስኢጭኦህ/
ዩሰው	/ይኤስኸው/	በሰው	/በኸሰኸው/
ደነቅቶ	/ድኸንኸቅትኦ/	ደንግጦ	/ድኸንግእጥኦ/
ይደቨራል	/ይእድኸ-ቨኸርኦል/	ይደወራል	/ይእድኸውኸርኦል/
ይጨርሻል	/ይእጭኸርሸኦል/	ይጨርሳል	/ይእጭኸርሰኦል/
ያገገኙ	/ይኦኸገገኙ/	ያዛት	/ይኦዝኦት/
ሊያጋጥም	/ልኢይኦኦገኦጥም/	ሲያጋጥም	/ስኢይኦኦገኦጥም/
የዎጣው	/ይኸውኦጥኦው/	የመጣው	/ይኸምኸጥኦው/
ዎስቶ	/ውኦስትኦ/	ወስዶ	/ውኸስድኦ/
ያዘኙ	/ይኦዝኸኸኙ/	ያዛት	/ይኦዝኦት/
ቤላሊኝ	/ቤኤልኦልኢኝ/	እባላሊሁ	/እብኸልኦልኸህኡ/
ሌኔታሬስ	/ልኤንኤትኦርኤስ/	የሚታረሱ	/ይኸምኢትትኦርኸስኡ/
ይጸርስሻል	/ይእጸኤርስኸሸኦል/	ይጨርሳል	/ይእጭኸርሰኦል/
ቴጤጫት	/ትኤጥኤጭኦት/	ጠጣኝ	/ጥኸጥኦኸኸኝ/

እነዚህ የበይነቋንቋ መዋቅሮች በቃል መነሻ፣ በመሀከል ወይም በመድረሻ ላይ የሚገኙ ተናባቢዎቻቸውን በታላሚ ቋንቋ ካላቸው ድምጽ በተለየ ሌላ ድምጽ ተክተዋል። የአብዛኛዎቹ የመተካት ሂደት በጎረቤት ድምጻች (የመፈጠሪያ ቦታና ባህርይ እንዲሁም የንዝረት) ተጽዕኖ ምክንያት የመጣ እና/ ወይም ለአጎራባች ድምጽ የቀረበ እንጂ እንደዚሁ በነሲብ የተከናወነ አይደለም። ነገር ግን መተካካቱ ቅጥአንባር (ተናጠላዊ ድግግሞሽ) የሌለው ነው። በዚህ ሂደት ተማሪዎቹ የቃላቱን ሥርወቃላት በከፊል አስታውሰው አንዱን ወይም ሁለት ሥርወ ቃላትን በሌላ ተክተዋል። በመሆኑም የበይነቋንቋዎቹ መረጃ ተማሪዎች የከፊል ሥርወቃላትን ብቻ መልመድን ያሳያል። ቢሆንም ግን ይህ የከፊል ሥርወቃል ለውጥ ተግባባትን እምብዛም የማያደናቅፍ እንደሆነ መረዳት ይቻላል። ይህ የበይነቋንቋ መልክ የሴማዊ ቋንቋ ተማሪዎችን (በተለይ አማርኛ እንደሁለተኛ ቋንቋ ለሚሰጥበት የኢትዮጵያ አውድ) የባለሦስት ሥርወቃላት ግሶች የመማር እድገት ለመረዳት ከፍተኛ እገዛ ይኖረዋል። በተጨማሪም በይነቋንቋው ላይ የሚታየው የተነባቢ ለውጥ በቃላቱ ትርጉም ላይ የሚያሳድረው ጫናና በተማሪዎቹ ተግባባት ላይ የሚኖረውን አንድምታ ለመረዳት ያስችላል።

5. የውጤት ማብራሪያ

ከተማሪዎች የተገኘው መረጃ እንደሚያሳየው በሥነድምጽ ደረጃ የታዩት የበይነቋንቋ ባሕርያት በSelinker et al. (1975) እና በAdjemian (1976) የበይነቋንቋ መገለጫዎች ናቸው የተባሉ ነጥቦች የሚታዩባቸው ናቸው። ለምሳሌ በበይነቋንቋቸው ውስጥ የምናገኘው ሥነድምጻዊ ባህርይ ቅጥአንባር ያለው፣ በሥነድምጻዊ ሂደቶች ሊተነተን የሚችል፣ ድግግሞሽ ያለበት ነው። ይህም መሆኑ በይነቋንቋው ስርዓታዊና ወጥነት ያለው ነው እንዲባል ያስችለዋል። በተጨማሪም በበቋንቋው ላይ የሚታዩት ከታላሚ ቋንቋ ያፈነገጡ የተወሰኑት ቅርጾች ከተማሪዎቹ የመጀመሪያ ቋንቋ ሥነድምጻዊ ሥርዓት የመነጨ መሆናቸው በይነቋንቋው ምልሰትና ማስረግ እንዳለው መረዳት ያስችላል።

የበይነቋንቋ ምንጮች ሽግግር፣ ማቅለል፣ የሁለተኛ ቋንቋ መማር ስልቶች፣ የሁለተኛ ቋንቋ ተግባቦት ስልቶች፣ የታላሚ ቋንቋ ቅርጾች ሕግን ከልክ በላይ መለጠጥ እና የመማር ሂደት ሽግግር ናቸው። በሥነ-ምጽ ደረጃ ደግሞ የቋንቋ ሽግግር እና ማቅለል (ተአ ዓለማቀፋዊነት) ዋነኛ የበይነቋንቋ ምንጮች (Anderson, 1983; Tarone, 1976) ሲሆኑ የዚህ ጥናት መረጃ እንደሚያሳየው ለተማሪዎቹ በይነቋንቋ ምክንያት ወይም ምንጭ የሆኑት የሚከተሉት ሥነልሳናዊ ጉዳዮች ናቸው።

1. ሽግግር፣ በዚህ ጥናት ውጤት መሰረት ሽግግር አንዱ የበይነቋንቋ ምንጭ ሆኖ ተገኝቷል። በሽግግር ምክንያት በበይነቋንቋ ውስጥ ያሉትን የሥነ-ምጽ ባህርያት በሦስት ሥነ-ምጽላዊ ሂደቶች ከፍሎ ማየት ይቻላል እነሱም የተናባቢ ለውጥ፣ የአናባቢ ለውጥ እና ግድፈት ናቸው። በእነዚህ ሥነ-ምጽላዊ ሂደቶች ውስጥ የተካተቱት በይነቋንቋ ቅርጾች ምንጫቸው ከመጀመሪያ ቋንቋ ሥርዓት የተደረገ ሽግግር ነው።
2. ማቅለል (የቋንቋ ሁለንተናዊነት)፣ በዚህ ጥናት ከተማሪዎች ከተገኙት የበይነቋንቋ ቅርጾች ውስጥ የተወሰኑት ተማሪዎቹ መዋቅሩን ለማቅለል ባከናወኗቸው ሥነ-ምጽላዊ ሂደቶች አማካኝነት የተፈጠሩ ናቸው። በይነቋንቋው ይህንን እንዲያደርግ ያስቻሉት ሥነ-ምጽላዊ ሂደቶችም ግድፈት (ከውስብስብ ድምጾች አናባቢዎችን መግደፍ)፣ ማላላትና ላንቃዊነት ናቸው።
3. ከልክ በላይ የሆነ ድምዳሜ፣ ከልክ በላይ የሆነ ድምዳሜን እንደበይነቋንቋ ምንጭ እንድንቆጥረው የሚያስችሉን መረጃዎች በተማሪዎቹ በይነቋንቋ ውስጥ አሉን። በዚህ ምክንያት የተከሰቱ የበይነቋንቋ ቅርጾች የሚገኙባቸው ሥነልሳናዊ ሂደቶች /ሀ/ን መግደፍና ማስረግ፣ ጥብቀት ናቸው።
4. ነጻ ምንጮች፣ በዚህ ጥናት ነጻ ምንጭ ብለን የሰየምናቸው የበይነቋንቋ ምንጮች ከላይ በዘረዘርናቸው የበይነቋንቋ ምንጭ ውስጥ ሊካተቱ ያልቻሉ እና በሌሎች የበይነቋንቋ ጥናቶች ምድባቸውን ያላገኘንላቸው ቅርጾች ናቸው። እነዚህ የበይነቋንቋ ቅርጾች ከሥነ-ምጽላዊ ሂደቶች አንጻር ሊተነተኑ የሚችሉም የማይችሉም ናቸው። በተጨማሪም የተወሰኑት ቅርጾች ከአንድ በላይ የሥነ-ምጽላዊ ሂደቶችን የያዙ በመሆናቸው ምንጫቸው በትክክል ይህ ብቻ ነው ብሎ ለመናገር ያዳግታል።
በዚህ ጥናት ነጻ ምንጭ ብለን የመደብናቸው የበይነቋንቋ ቅርጾች በቅየራ እና በሥርዓታዊ ለውጥ ውስጥ የተካተቱትን የበይነቋንቋ ቅርጾችን ነው። የእነዚህ ቅርጾች ስርጭት እንደታላሚና የመጀመሪያ ቋንቋ ግንኙነት፣ እንደ ተማሪዎቹ ሥነልሳናዊ፣ ባህላዊ፣ ወቅታዊ/ አውዳዊ፣ ስሜታዊ ባህርይ ወዘተ. ይወሰናል።

በAnderson (1983), በEscutia (2008), በLoup (1984), በÖzçelik (2018), በTarone (1976) የተጠቀሱት የበይነቋንቋ ምንጮች ማለትም ሽግግር፣ የቋንቋ ሁለንተናዊነት፣ ከልክ በላይ የሆነ ድምዳሜ ምክንያት ለተማሪዎች በይነቋንቋ መፈጠርም ምክንያት እንደሆኑ በተጨማሪም መረጃ ማየት ተችሏል። ነገር ግን በዚህ ጥናት ነጻ ምንጭ ተብለው የተመደቡት መዋቅሮች መኖር ምሁራኑ በዘረዘሯቸው የበይነቋንቋ ምክንያቶች ብቻ የማይከሰቱ ተናጠላዊ መገለጫ ያላቸውና ምንጫቸው በወል ሊበየንና ሊገመት የማይችል የበይነቋንቋ ቅርጾች መኖራቸውን ያመለክተናል። እነዚህ ነጻ የበይነቋንቋ ቅርጾች በተናጠላዊ ባህርያቸው የማይደጋገሙ ይሁኑ እንጂ በተማሪዎች በይነቋንቋ ውስጥ ሰፊ ስርጭት ያላቸው ናቸው። ይህም በመሆኑ የተማሪዎቹን የቋንቋ መማር ባሕርይ፣ የመማር እድገትና ደረጃ ለማጥናት መረጃ ይሰጣሉ።

6. ማጠቃለያ

ይህጥናት በጋሞኛ ቋንቋ አፋቸውን የፈቱ አማርኛን እንደሁለተኛ ቋንቋ የሚማሩ ተማሪዎችን በይነቋንቋ ሥነ-ምጻዊ ባሕርያት ፈትሷል። በጥናቱ የተገኙት ሥነ-ምጻዊ ባሕርያትም የተናባቢና አናባቢ ለውጥ፣ ግድፈት፣ ማላላት፣ ላንቃዊነት፣ /ሀ/ን መግደፍና ማስረግ፣ ጥብቀት፣ ቅየራ እና ሥርወቃላዊ ለውጥ በተባሉ ሥነ-ምጻዊ ሂደቶች ውስጥ ተመድበዋል። እነዚህ የበይነቋንቋ ቅርጾች የሥርዓታዊነት፣ የወጥነት፣ የርስ በርስ መግባባት፣ የምልሰት እና የማስረግ የበይነቋንቋ መገለጫዎች የሚታዩባቸው ሲሆን ሽግግር፣ ማቅለል (የቋንቋ ሁለንተናዊነት)፣ ሕግን ከልክ በላይ መለጠጥና ነጻ ምንጮች ለበይነቋንቋዎቹ መከሰት ምክንያቶች ናቸው። ከበይነቋንቋ ምንጮች የመጀመሪያዎቹ ሦስቱ በሌሎች ጥናቶች ውስጥ ለበይነቋንቋ መፈጠር እንደምክንያትነት የተጠቀሱ ሲሆን ነጻ ምንጭ ግን በዚህ ጥናት በሦስቱ ምንጮች ውስጥ መካተት ያልቻሉ የበይነቋንቋ ቅርጾች የተካተቱበት አዲስ ምድብ ነው። በመሆኑም የእነዚህን የበይነቋንቋ መዋቅር ምንጮች በኢትዮጵያ ውስጥ ካለው የቋንቋዎቹ መስተጋብር አንጻር ማጥናትን ቀጣይ የጥናት ትኩረት አድርጎ መውሰድ ይቻላል።

አንድምታዎች

ጥናቱ አማርኛን እንደ ሁለተኛ ቋንቋ የሚማሩ የጋሞኛ አፍ ፈት ተማሪዎች በይነቋንቋ ሥነ-ምጻ ላይ የተሰራ ነው። በመሆኑም ይህ ጥናት በመሰራቱ የበይነቋንቋ ባህርያትና ምንጮችን ላይ እንዲሁም የሁለተኛ ቋንቋ መማርን በተመለከተ ንድፈሃሳባዊና ሥነ-ምህጋዊ አንድምታዎች አሉት።

ንድፈሐሳባዊ አንድምታ፤ የበይነቋንቋ ምንጮችን በተመለከተ በቀደምት ጥናቶች የተጠቀሱ ዋነኛ የበይነቋንቋ ምንጮች ሽግግር እና ማቅለል (Anderson, 1983; Tarone, 1976) ናቸው። እነዚህን ምንጮች የሁለቱን ቋንቋ ሥነልሰናዊ ሕግጋት በማገጸጸር እንዲሁም የቋንቋ ሁለንተናዊነትን (Linguistic Universality) መሰረት በማድረግ መገመት ቢቻልም በዚህ ጥናት የተገኙት መረጃዎች ግን በንጽጽር ትንተና፣ በስህተት ትንተናም ሆነ እንደበይነቋንቋ ምንጭ በተገለጹ መላምቶች (እሙኖች) ሊገመቱና ሊተነተኑ የማይችሉ መዋቅሮች እንዳሉ አሳይቷል።

ሥነ-ምህጋዊ አንድምታ፤ ከተማሪዎቹ በይነቋንቋ የተገኘው መረጃ እንደሚያሳየው ተማሪዎቹ ያፈለቁቸው የበይነቋንቋ መዋቅሮች ምንም እንኳን መግባባትን ባያግዱም ከታላሚው ቋንቋ ሥነ-ምጻዊ መዋቅሮች ጋር ግን ግልጽ የሆነ የቅርጽ ልዩነቶች እንዳሏቸው መረዳት ተችሏል። ስለዚህ የቋንቋ ትምህርቱን የሚያቅዱና የሚተገብሩ አካላት እነዚህ ተማሪዎች በይነቋንቋ ላይ የታዩ ከታላሚ ቋንቋ የተለዩ መዋቅሮች አስወግደው እንዴት ተገቢውን የቋንቋ ቅርጽ ወደ መጠቀም ሊመጡ ይችላሉ የሚለውን ጥያቄ እንዲመልሱ ያስችላቸዋል። በመሆኑም በበይነቋንቋቸው ላይ የታዩ ከታላሚው ቋንቋ ሰዋሰው የተለዩ መዋቅሮችን ለመቀነስና ቀስ በቀስ ተገቢውን የታላሚ ቋንቋ መዋቅር ወደመጠቀም የሚያመሩ ልምምዶችን የሚያደርጉባቸውን ስልቶችና የማስተማር ዘዴዎች እንዲቀይሱ ያስችላል። በዚህ ጥናት ላይ ተመስርተው የሚቀየሱ ስልቶች አማርኛን እንደሁለተኛ ቋንቋ ለመሚማሩ የጋሞኛ አፍፈት ተማሪዎች በተለየ መልኩ አውዳዊና መሰረታዊ መረጃን የሚሰጡ ናቸው።

ለወደፊት ምርምር ያለው አንድምታ፤ አማርኛ በኢትዮጵያ ባለው ሰፊ ተግባባታዊ ሚና እንደአንድ የትምህርት ዓይነት መሰጠት እንዳለበት በኢትዮጵያ ትምህርትና ሥልጠና ፖሊሲ ሰነድ ላይ ሰፍሯል (Zealelem, 2012)። ቋንቋውን የሚማሩት ደግሞ የቋንቋው አፍ ፈቶች ብቻ ሳይሆኑ በተለያዩ ቋንቋ አፋቸውን የፈቱ ተማሪዎች ናቸው። እነዚህ ተማሪዎች ቋንቋውን በመማር ወቅት የሚገጥሟቸውን ተግዳሮቶች ለማስወገድ በይነቋንቋቸውን ማጥናትና ተገቢ የማስተማርያ ስልትና ዘዴዎችን መቀየስ ያስፈልጋል፤ ይህን ለማድረግና የተለያዩ ቋንቋ አፍ ፈት ተማሪዎችን በይነቋንቋ ለማጥናት ይህ ጥናት እንደመነሻ ሊያገለግል ይችላል።

የጥናቱ ውስንነት

ይህ ጥናት በተማሪዎች በይነቋንቋ ባህሪያትና የበይነቋንቋ ምንጮች ላይ የተሰራ ነው። ምንም እንኳን የcross-sectional descriptive የጥናት ንድፍ ተጠቅሞ የበይነቋንቋን የአንድ ወቅት ባህሪ ማጥናት ቢቻልም በበይነቋንቋ በባህሪይው በሂደት ላይ ያለ፣ ተለዋዋጭና ታዳጊ በመሆኑ በዚህ ጥናት የታየውን የበይነቋንቋ ሁኔታ በlongitudinal study የጥናት ንድፍ እድገቱን ማሳየት አለመቻሉ የጥናቱ ውስንነት ነው። በመሆኑም ወደፊት የሚሰሩ ጥናቶች የተማሪዎችን በይነቋንቋ እድገት በተራዛሚ ጥናት ማሳየት ቢችሉ ስለበይነቋንቋ ባህሪያትና እድገት የተሻለ መረጃ ማግኘት ያስችላል።

ማረጋገጫ

የጥቅም ግጭት

ይህ የጥናት መጠጥፍ ከማንኛውም ዓይነት የጥቅም ግጭት ነጻ ነው።

ምስጋና

የአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ጥናቱን ለማድረግ የገንዘብ ድጋፍ ስላደረገልን እናመሰግናለን። የዘዘ አንደኛና ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች መምህራንና ርዕሳነ መምህራን መረጃ እንድንሰበስብ ፍቃደኛ ስለሆኑና በመረጃ ስብሰባ ወቅት ስለተባበሩን፤ የዘዘ አንደኛና ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ተማሪዎች በይነቋንቋቸውን በመቅረጻድምጽ ቀርጸን ለትንተና እንድንጠቀምበት ስለፈቀዱልን እናመሰግናለን።

ዋቢዎች

- ባዩ ይማም። (2009)። የአማርኛ ሰዋሰው። አዲስ አበባ። አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ማተሚያ ቤት።
- የኢትዮጵያ ቋንቋዎች አካዴሚ። (1989)። የሳይንስና ቴክኖሎጂ መዝገበ ቃላት፡ እንግሊዝኛ - አማርኛ። አርቲስቲክ ማተሚያ ቤት። አዲስ አበባ።
- ጌታሁን አማረ (2011)። የአማርኛ ሰዋሰው በቀላል አቀራረብ። (የተሻሻለ 2^ኛ ዕትም)። አዲስ አበባ። አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ቢ.ኢ. ማተሚያ ቤት።
- Adelina, C., & Suprayogi, S. (2020). Contrastive analysis of English and Indonesian idioms of human body. *Linguistics and Literature Journal* 1(1), 20-27. DOI: 10.33365/lj.v1i1.235
- Adjemian, C. (1976). On the nature of interlanguage systems. *Language learning*, 26(2), 297-320. <https://doi.org/10.1111/j.1467-1770.1976.tb00279.x>
- Anderson, J. I. (1983). Syllable Simplification in the Speech of Second Language Learners. *Interlanguage Studies Bulletin*, 7(1), 4-36.
- Anegagregn G., (2016). Perceptions of English segmental phonemes by Ethiopian EFL learners speaking Amharic as a first language. *Ethiopian Journal of Language, Culture and Communication*, 1(1), 1-23.
- Bender, M. L. (1969). Two problems in Amharic phonetics: the sixth order vowel and the verb suffixes. *Journal of Ethiopian Studies*, 7(2), 33-41. <https://www.jstor.org/stable/41965787>
- Bender, M. L. (2000). *Comparative morphology of the Omotic languages*. (LINCOS Studies in African Linguistics, 19.) München: Lincom.
- Brown, H. D. (2007). *Principles of Language Learning and Teaching* (5th ed.). New York: Pearson Longman.
- Celce-Murcia, M. (2001). *Teaching English as a Second or foreign Language* (3rd ed). Heinle & Heinle Publisher, Boston.
- Corder, S. P. (1967). The Significance of Learners' Errors. *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*, 5, 161- 170. <http://dx.doi.org/10.1515/iral.1967.5.1-4.161>
- Corder, S. P. (1971). Idiosyncratic dialects and error analysis. *IRAL: International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*, 9(2), 147-160. <https://doi.org/10.1515/iral.1971.9.2.147>
- Creswell, J. W. (2012). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research* (4th ed.). Boston, MA: Pearson. <https://www.scribd.com/document/713796239/Creswell-2012-educational-research>
- Derib A., Almaz W., & Johannessen, J. B. (2021). The languages of Ethiopia: Aspects of the sociolinguistic profile. In *Grammatical and sociolinguistic aspects of Ethiopian languages* (pp. 1-12). John Benjamins Publishing Company.

- Doner, J. (2024). *The linguistic analysis of word and sentence structures*. Winnipeg: University of Manitoba. <https://doi.org/10.82231/f4yg-nw51>
- Dulay, H. C., & Burt, M. K. (1972). Goofing: an Indicator of Children's Second Language Learning Strategies. *Language Learning*, 22(2), 235- 252. <https://doi.org/10.1111/j.1467-1770.1972.tb00085.x>
- Dulay, H. C., Burt, M. K., & Krashen, S. D. (1982). *Language Two*. New York: Oxford University Press. <https://www.scribd.com/doc/316701747/Dulay-Burt-Krashen-1982-Language-Two>
- Dušková, L. (1969). On Sources of Errors in Foreign Language Learning. *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*, 7(1), 11-36. <https://doi.org/10.1515/iral.1969.7.1.11>
- Ellis, R. (1994). *The study of second language acquisition*. Oxford: Oxford University.
- Escutia, M. (2008). Transfer and universal grammar in unaccusative constructions errors. *Miscelánea: A journal of english and american studies*, 37, 23-38. https://doi.org/10.26754/ojs_misc/mj.20089705
- Fleming, H. C. (1976). Omotic overview. In Bender M. L. (Ed.) *The non-Semitic languages of Ethiopia*, 299-323. Michigan State University. [doi:10.1017/S0047404500005212](https://doi.org/10.1017/S0047404500005212)
- Fries, C. C. (1945). *Teaching and Learning English as a Foreign Language*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Gass, S. M., & Selinker, L. (2008). *Second Language Acquisition An introductory course (3rd ed.)*. New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203932841>
- Hackett, J. (2006). Semitic Languages. In Brown, K. *Encyclopedia of language and linguistics (Vol. 1)*. Elsevier.
- Hammarberg, B. (1974). The Insufficiency of Error Analysis. *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*, 12(1-4), 185-192. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:771968/FULLTEXT01.pdf>
- Hayward, R. J. (1991). Concerning a vocalic alternation in North Omotic verb paradigms. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, 54(3), 535-553. <https://www.jstor.org/stable/619061>
- Hayward, R. J., & Eshetu, C. (2014). *Gamo-English-Amharic Dictionary: With an introductory grammar of Gamo*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Henderson, M. M. (1985). The interlanguage notion. *Journal of Modern Language Learning*, 21, 23-27.
- Henok A., and Derib A. (2023). Developmental Stages of Number Marking in Amharic as a Second Language: Evidence for Processability Theory. *ZENA-LISSAN (Journal of Academy of Ethiopian Languages and Cultures)*, 32(2), 114-151. <https://ejol.aau.edu.et/index.php/JAELC/article/view/9490>
- Hompó, É. (1990). Grammatical Relations in Gamo: A Pilot Sketch. In Hayward, Richard J. (ed.), *Omotic Language Studies*, 356-405. Routledge.
- Ioup, G. (1984). Is there a structural foreign accent? A comparison of syntactic and phonological errors in second language acquisition. *Language Learning*, 34(2), 1-15. <https://doi.org/10.1111/j.1467-1770.1984.tb01001.x>

- James, C. (1998). *Errors in Language Learning and Use. Exploring Error Analysis*. Longman, Essex.
<https://doi.org/10.4324/9781315842912>
- Lado, R. (1957). *Linguistics across Cultures: Applied Linguistics and Language Teachers*. Ann Arbor: University of Michigan Press, Ann Arbor.
- Larsen-Freeman, D. (2000). *Techniques and principles in language teaching* (2nd ed.). New York: Oxford University Press.
- Larsen-Freeman, D., & Long, M. (1991). *An Introduction to Second Language Acquisition Research*. London: Longman. <https://doi.org/10.4324/9781315835891>
- McLaughlin, B. (1987). *Theories of Second Language Learning*. London: Edward Arnold.
- Nemser, W. (1971). Approximative Systems of Foreign Language Learners. *IRAL*, 9, 115-123.
<http://dx.doi.org/10.1515/iral.1971.9.2.115>
- Odlin, T. (1989). *Language Transfer: Cross-Linguistic Influence in Language Learning*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139524537>
- Odlin, T. (1993). Rediscovering Interlanguage, by Larry Selinker. *Language*, 69(2), 379–383.
<https://doi.org/10.2307/416543>
- Özçelik, Ö. (2018). Universal Grammar and second language phonology: Full Transfer/Prevalent Access in the L2 acquisition of Turkish “stress” by English and French speakers. *Language Acquisition*, 25(3), 231-267.
- Richards, J., & Rodgers, T. (1986). *Approaches and Methods in Language Teaching*. New York: Cambridge University Press.
- Sato, C. J. (1984). Phonological processes in second language acquisition: another look at interlanguage syllable structure. *Language learning*, 34(4), 43-58. <https://doi.org/10.1111/j.1467-1770.1984.tb00351.x>
- Saville-Troike, M. (2006). *Introducing Second Language Acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schachter, J. (1974). An Error in Error Analysis. *Language Learning*, 24, 205-214. <https://doi.org/10.1111/j.1467-1770.1974.tb00502.x>
- Selinker, L. (1969). Language transfer. *General linguistics*, 9(2), 67.
- Selinker, L. (1972). Interlanguage. *IRAL: International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*, 10, 209-231. <https://doi.org/10.1515/iral.1972.10.1-4.209>
- Selinker, L., Swain, M., & Dumas, G. (1975). The interlanguage hypothesis extended to children 1. *Language learning*, 25(1), 139-152. <https://doi.org/10.1111/j.1467-1770.1975.tb00114.x>
- Tarone, E. (1976). Some Influences on Interlanguage Phonology. *Working Papers on Bilingualism*, No. 8.
- Tarone, E., Frauenfelder, U.H., & Selinker, L. (1976). Systematicity/variability and stability/instability in interlanguage systems. *Language Learning*, 93-134.
- Tarone, E. (2019). Interlanguage. In Chapelle, C. A.. *The concise encyclopedia of applied linguistics*. John Wiley & Sons.

- Taylor, N. (1994). *Gamo syntax*. (Doctoral dissertation, School of Oriental and African Studies (University of London)).
- Teferi M., Baye Y., Girma M.. (2023). The Phonology of Amharic Ideophones. *Journal of Ethiopian Studies*, 56(2), 177-200.
- Trawiński, M. (2005). *An outline of Second Language Acquisition theories*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej.
- Tyler, A. (2012). *Cognitive Linguistics and Second Language Learning: Theoretical Basics and Experimental Evidence*. New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203876039>
- Upshur, J. A. (1962). Language proficiency testing and the contrastive analysis dilemma. *Language Learning* 12 (2), 123—127. <https://doi.org/10.1111/j.1467-1770.1962.tb00033.x>
- Wardhaugh, R. (1970). The Contrastive Analysis Hypothesis. *TESOL Quarterly*, 4(2), 123- 130. <https://doi.org/10.2307/3586182>
- Widdowson, H. G. (1978). The Significance of Simplification. *Studies in Second Language Acquisition*, 1(1), 11–20. <https://doi.org/10.1017/S0272263100000681>
- Zealelem Leyew. (2012). The Ethiopian language policy: A historical and typological overview. *Ethiopian Journal of Languages and Literature*, 12(2), 1-59.